

РЕЗЮМЕТА НА НАУЧНИТЕ ТРУДОВЕ И ПУБЛИКАЦИИ

на доц. д-р Веселина Георгиева Иванова,
представени на конкурса за заемане на академична длъжност „професор“
по Методика на обучението по физическо възпитание в област на висше образование 1.
Педагогически науки, професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по ...,
обявен от Тракийски университет – Стара Загора, ДВ бр. 30 от 15.04.2022 г.

В. 3. ХАБИЛИТАЦИОНЕН ТРУД – МОНОГРАФИЯ

Иванова, В. (2022). ДЕТСКИТЕ ПОДВИЖНИ ИГРИ в целеви, съдържателен и диагностичен контекст. Стара Загора: Тракийски университет, Педагогически факултет, 113 стр. ISBN:978-954-314-106-7

В монографичния труд детските подвижни игри са представени в целева, съдържателна и диагностична конкретизация.

Написването ѝ е провокирано от факта, че целите на обучението и учебното съдържание са във вътрешно единство и постоянно взаимодействие под влияние на промените в социокултурната среда, предизвикани от динамиката в развитието на технологиите и комуникациите, информационната ентропия, бума на визуалната и звуковата култура, начина на живот. В плоскостта на образователния им контекст е силен акцентът върху изпреварващата функция на образованието, необходимост да бъде преосмислена целевата му същност през призмата на ролята за развитието на обществото в неговите субективно-личностни и обективно-общностни измерения.

Проекцията във времето извежда фасилитиращата функция на предучилищното образование – да подпомага, улеснява и оптимизира развитието на обществото, като динамизира съвместимостта между поколенията, изпълнявайки настоящата си роля да бъде благоприятна среда за здравето, дарбите, потенциала, възпитанието на детето в добро. В този контекст, по-ясно изпъква и целевата насоченост на предучилищното образование в оформените три взаимосвързани нива, визиращи многословната му целева природа:

1. Макросоциално равнище – свързано с идеално-проективните цели на образованието, задавани от самото общество – с определяне на обществен идеал на личност, възприеман в качеството му на социалнозначим ориентир за развитието на индивида и социума като цяло.

2. Микросоциално равнище – дефиниране на целите в рамките на образователните програми в конкретиката на проблемния и тематичния им ареал.

3. Междуличностно равнище – паралелно с конкретизацията – индивидуализация на общите цели на образованието, посредством проекцията им върху индивидуално-личностните особености, способности и наклонности на обучавания.

Целите, от една страна, предполагат метаформат, обхващащ общодържавно измерение чрез общонационални стратегии и политики в областта на образованието, а от друга – конкретизиране в рамките на педагогическите институционални структури и във всички ситуации на педагогическото взаимодействие между учител и обучаван под формата на декомпозирани цели и задачи.

С приемането на образователните стандарти за предучилищно образование е призната значимостта на детството като образователен приоритет на обществото на 21 век. Смисълът на хуманизацията на образованието в предучилищна възраст е в гарантираното естествено право на физическо и психо-социално развитие на детето. То се осъществява при осигурена среда за учене **чрез игра**, съобразена с възрастовите особености и гарантираща цялостното развитие на детето, както и възможности за опазване на физическото и психическото му здраве.

От общата цел на общественото предучилищно образование – да се положат основите на формирането на детската личност, произлизат и специфичните цели на физическото възпитание, представени в *част първа* на монографичния труд. Поставен е акцент върху основни характеристики на детерминираното от целите и задачите на обучението образователно съдържание – неговият динамичен характер, възможността едни и същи цели да се постигат с различно образователно съдържание и, обратно – чрез сходно образователно съдържание да се реализират различни цели; значимостта на компетентностния подход към него за целево-резултативния му ефект.

На фигура 2 на стр.16 са визуализирани основните предпоставки, влияещи върху оптимизирането на предучилищното физическо възпитание.

В *част втора* на монографията са представени различни концепции за връзката между двигателната дейност, играта и образованието.

Акцентът е върху развитието на моториката на човека като комплексен процес, който обхваща не само формирането на морфологичните структури и функционалния потенциал на движенията му, но и равнището на тяхната регулация във връзка с психиката и интелекта. Основания са и многобройните изследвания, в които се разглежда развитието на човека и неговото движение, и в които се доказва значимостта на проблема за осмисляне ролята на движението в историческия обществен и особено – в индивидуалния път - възходящите изяви на културата, изкуството, спорта, образованието и всички области на човешката дейност, неотменно свързани с усъвършенстване на човешкото движение.

В монографията се обръща внимание на регулативните функции на самосъзнанието спрямо дейността, осъществяващи се посредством личностните образувания „Аз-образ“ и „Аз-концепция“ и самооценка, чиито процеси започват от предучилищна възраст. Детето разкрива връзки в предметите и ситуациите, собственото място и действие за промяна, контрол, оценка, самооценка, самоконтрол при силното влияние на технологията на обучение, стилът на педагогическите взаимодействия и тяхното актуализиране – промяна, съобразно новите изисквания.

Друг, важен момент, върху който се акцентира, е творческия процес на човека и неговото начало в детската възраст – постепенното преминаване от преоткриване, подражаване – от нова - към нови комбинации, което най-напред се проявява в игрите, много често в игрите с двигателни изпълнения (подвижните игри). За играта на детето и творчеството се прави обобщението: „Най-общо творчеството е създаване на ценности, необходими за развитието и благополучието на всяка личност. Смисълът на човешкото съществуване е съграждането, творенето, действието, което детето разкрива за себе си в игрите, изпълнени със свобода на действията, в разнообразни условия, при решаване на проблеми“ (с.20 - 21).

Тази част на монографията се споделя виждането, че когато има системно и целенасочено упражняване в двигателни действия и дейности, това води до разбиране на личностните и социалните ползи на двигателната дейност, компетенциите в областта на физическото възпитание се прилагат творчески, вариативно, а осмислените възможности за значението, и приложността на физическите упражнения са

предпоставки за влагане на усилия за овладяване на нови знания и умения, за самопознание, самоусъвършенстване.

В *третата част* на монографията са разгледани различни становища за произхода, същността и ролята на играта за човека в нейните биологично и социално обусловени функции и като културно явление. Особено внимание се обръща на аспекти в изследванията на съвременни представители в областта на предучилищната педагогика в България, подпомагащи по-задълбоченото разбиране на играта на детето в предучилищна възраст (Н. Витанова, Д. Батоева, Е. Петрова, Д. Димитров, В. Гюрова, Т. Ангелова и др.) и чието обобщаване убеждава, че играта не е откъсната от останалите дейности, провеждани в детската градина. Нейното приложение в образователно-възпитателния процес е обосновано от фактори, като:

- мястото на играта и изключително голямото ѝ значение в тази възраст за формиране на хармонично развита личност;
- връзката на играта и държавните образователни стандарти;
- ролята ѝ за ефективно реализиране на типичните особености на образователно-възпитателния процес в детската градина;
- интегрирания подход в съдържанието, организацията, методите и средствата за обучение и възпитание;
- общуването като условие за социално-нравствено развитие на децата и др.,

въпроси, които са засегнати в една или друга степен в отделните части на книгата.

Фокусът, в *четвъртата част* на монографията, е поставен върху включването на подвижната игра като основа при педагогическите взаимодействия с проявата и разгръщането на различните нейни функции. Прави се връзка с представените в петата част на монографията Модели с уточнението, че разнообразието на подвижните игри не се изчерпва с посочените в следващата част - детският педагог е този, който преценява най-добре даденото приложение на игрова технология според особеностите на децата, мястото, времето, сезона, уредите и др.

Концепцията за операционализиране и откриване на възможности за пълноценно формиране и развиване на двигателните компетенции в процеса на двигателното обучение на децата, е изложена в *петата част* на монографията. Естествено-приложните движения и техните разновидности, като компоненти на подвижните игри, са описани с техни основни характеристики по отношение на техниката, грешките при изпълнението, особености в методиката на обучение на 3-7-годишните деца. Съставените Модели чрез игри за овладяване на различните видове физически упражнения, представляващи основно образователно съдържание на предучилищното физическо възпитание, са представени в табличен вид, диференцирани по възраст и систематизирани, съобразно очакваните резултати (цели) на обучението по образователните ядра „Естествено-приложна двигателна дейност“, „Игрова двигателна дейност“ и „Спортивно-подготвителна двигателна дейност“.

В раздел 5.7. *Диагностика на моториката* на тази част на монографията, са посочени диагностичните процедури, в които основно място имат подвижните игри, чрез които може да се установява детското развитие по посока усвояване на двигателните задачи от образователното съдържание като обем, сложност и качество на изпълнение. Представена е и скала за оценка в степени, като ориентир за педагога в този процес.

Основна дейност в направление „Физическа култура“, която определя неговото съдържание, е двигателната дейност, но водеща е познавателната. Протичащите в познавателната дейност и взаимодействащи си когнитивни процеси: усещане,

възприятие, внимание, памет, мислене, въображение, осигуряват съзнателното и активното участие на детето в двигателното обучение. Това определя в *част шеста* на монографията да се разгледат възрастови особености на игровата дейност и възможности чрез подвижните игри, като целенасочена и организирана активност към даден психичен процес, да се въздейства благоприятно на развитието на познавателната сфера. Представени са резултати от проведени изследвания, предимно в базови за Педагогическия факултет на Тракийски университет детски градини, с помощта на учители – наставници, голям брой студенти дипломанти и във връзка с практическото им обучение, които убеждават в това, че подвижни игри, приложени в система при педагогическото взаимодействие в други образователни направления в детската градина, осигуряват целевата насоченост към комплексно развитие на детската личност, избягване на често преобладаващото използване в тях на средства, утвърждаващи монолога, обяснението, фронталната система на работа с децата (V. Ivanova, V., D. Siderova, 2013; V. Ivanova, V. Kartzelianska-Stancheva, 2013) (стр. 79).

Основен акцент в *седмата част* на монографията са взаимоотношенията в детската група. Проблемът се разглежда в контекста на социализацията на детето в предучилищна възраст като стратегическа задача на предучилищното образование. Поставянето на въпроса за социалното развитие на детето е важен в съвременните условия, в които детето расте, и чиито модификации и промени се отразяват неблагоприятно върху формирането на подрастващата личност. Представените две изследвания на взаимоотношенията (в едновъзрастова и разновъзрастова детска група), проведени в селища с различна демографска характеристика, показват тези тенденции.

При първото изследване са проучени особеностите на взаимоотношения между децата в игровата им дейност. Изследван е социалният статус като следствие от „ранга“ на всяко дете. Очертана е груповата сплотеност, корелираща с равнището на детските взаимоотношения. Анализът на данните от емпиричното изследване показва проблеми, свързани със социалното развитие бъдещите ученици; занижено ниво на социалната подкрепа, подчертана егоцентрична установка, наблюдавана в близо 1/3 от изследваните групи.

Както при това изследване, така и при второто, проведено при разновъзрастови групи, се установи, че играта като съвместна дейност не се разгръща, т.е. променен е начинът на играене у съвременните деца. При социалните контакти и взаимодействия в едновъзрастовата група се наблюдава сериозен дефицит – факти, които са предпоставка за непълноценна социализация и трудно адаптиране към училището като нова социална среда за 7-годишното дете и новата социална роля, която то ще има в нея.

Изследването на проблема за подвижните игри като детерминант в развитието на отношенията в разновъзрастовата детска групата е продиктувано от установяването на новите контакти, общуване и взаимодействие между децата в условията на институционално организираната среда и започващия интензивен процес на обществено формиране. Ключово е мястото на играта и особено – на подвижната в различните режимни моменти, с всичките позитиви които носи в цялостното развитие на детето, доказано и с нашите изследвания с приложените в експерименталната работа подвижни игри в система.

Един от най-трудните проблеми за детския педагог е работата му с разновъзрастовата група, на която трябва да познава характеристиките. В монографията са представени гледните точки на най-изтъкнатите изследователи на този проблем в България. Обсъдени са някои причини, вследствие на промени, настъпили в структурата и функциите на семейството; особености в приложението на подвижните игри в смесената по възраст група – въпрос, който не е засяган в специализираната литература. Внимание е отделено на възпитателния потенциал, който подвижната игра

Ефективността на педагогическата технология е отчетена в зависимост от особеностите на взаимоотношенията между децата в игровата им дейност; настъпилите промени в социалния статус на всяко дете; определящите равнището на детските взаимоотношения груповата динамика и сплотеност.

Като обобщение на получените резултати се стига до извода, че подвижните игри са детерминант, актуална алтернатива в развитието на детските взаимоотношения, които от своя страна създават перспектива в социализацията на децата.

Г. 6. СТАТИИ И ДОКЛАДИ, ПУБЛИКУВАНИ В НАУЧНИ ИЗДАНИЯ, РЕФЕРИРАНИ И ИНДЕКСИРАНИ В СВЕТОВНОИЗВЕСТНИ БАЗИ ДАННИ С НАУЧНА ИНФОРМАЦИЯ

6.1. Ivanova, V., M. Temnikova (2018). Manifestation of divergence as a specific feature of thinking. In P. Hájek, & O. Vít (Ed.), CBU International Conference Proceedings. Vol. 6, pp.630-633. Prague: CBU Research Institute. doi:<http://dx.doi.org/10.12955/cbup.v6.1224>

Проявите на дивергентността като особеност на мисленето

Проблематиката за интелекта и развитието му е актуален въпрос за съвременната педагогическа наука. Показва го многообразието на изследвания, както и съществени противоречия в гледните точки за същността на интелекта. Поради свързаността с доминиращата заангажираност на едни или други психически компоненти, изграждането на хипотези за проявленията и същностните характеристики на интелекта, основани на особености на процеса решаване на задачи; насочеността към познавателни и общокултурни белези; релацията интелект – способност и др., дават възможност за научна дискусия. Разработка поставя акцент върху представянето на комплекси от цели и задачи на развиващото обучение, изградени в контекста на известни (в смисъл на популярни) концепции за същността и проявленията на интелекта (кубичният модел Гилфорд и дивергентността, като негова основна категория; тезата на Бине и Симон, считащи, че интелектуалното развитие почти не зависи от обучението и е процес на биологично съзряване на дадени психични функции и др. В изследването са систематизирани и изведени теоретични постановки и някои практически аспекти въз основа на особености на развиващо обучение чрез процеса решаване на задачи - възгледите на Сурков, Ломов, Пирьов и др. и нуждата от умела работа с хипотези и многовариантно търсене на решение при решаване на дадена задача; контролно-оценъчните действия на по-ранни етапи от дейността „решаване на задачи и др.

За постигане на целта са използвани методите: анализ на съдържанието; педагогическо наблюдение, педагогически експеримент, метод за определяне на стандарт за успешност и степен на корелация.

Обект на изследването е учебният процес по дисциплина „Обучение в мислене чрез решаване на математически задачи“ в IV курс на студенти-бакалаври.

Предмет на изследване е влиянието на изградена серия от математически задачи върху развитието на дивергентното мислене на обучаваните студенти. В статията са посочени някои задачи, като в приложената методическа система са включени серии от аналогични на тях. В резултат на проведената входяща диагностика се установи, че 31,4% от студентите вярно решават задачите от теста, 56,3% - грешно, а 12,3% от тях са се колебали при решаването на задачите. Това показва слабо развитие на

пространственото въображение на решаващите задачи. Обяснение може да се търси в: слабата преносимост на уменията, които съдържат много възприятелни съставки; липса на стратегия за трениране на възприемчивостта.

Резултатите от изходящата диагностика показват, че вследствие на приложената методическа система на работа при обучението на студентите, се увеличава процентът на тези, които вярно решават задачите на 74,6%; които са се колебаели са 8,5%; а грешно са решавали 26,9% от тях. Установена е статистическа значима разлика при входящата и изходящата диагностика.

Изводи: Чрез изградената методическа система на работа студентът е поставен в центъра на активен процес, при който конструира своите понятия и идеи на базата на наличните си знания и минал опит.

В следствие на приложението ѝ се постигат по-високи нива на вътрешна целева ориентация, осигурява се ефективност при формиране на дивергентно мислене, с тенденция за преносимост във възрастите и дейностите.

Чрез развитието на дивергентното мислене на студентите се съдейства за: изграждане на умения и способност за пренос чрез решаване на ограничен брой задачи в близки области, създаване на стил на работа, пораждащ вътрешна мотивация за решаване на задачи.

6.2. Иванова, В., Кърцелянска – Станчева, В. (2018). Съвременни метаморфози на взаимоотношенията в детската група. Педагогика, НИОН „Аз-буки“, бр. 90, № 2, 184 – 193. ISSN 0861 – 3982 (Print) ISSN 1314 – 8540 (Online)

Материалът представя изследване, провокирано от съвременните проблеми на социума и отражението им върху социалното поведение на личността в условията на групова дейност и върху социализацията на деца от предучилищна възраст.

Предметът на изследване са детските взаимоотношения в игровата дейност в условията на детското заведение.

Целта е да се проучи социалният профил на групата като следствие от детските взаимоотношения и се очертаят проекции за изграждане на педагогическа технология за динамизиране на взаимоотношенията и стимулиране социалната активност на детето.

Задачите на изследването са свързани с: проучване особеностите на взаимоотношения между децата в игровата им дейност; изследване промените в социалния статус на всяко дете; очертаване груповата сплотеност, определяща нивото на детските взаимоотношения.

Изследването е проведено в селища с различна демографска характеристика с 295 (6–7-годишни) деца, от 10 подготвителни групи в детски градини, избрани на случаен избор.

В хода на изследването се използват диагностичните методи наблюдение, беседа, социометричен метод (по Дж. Морено), математико-статистически методи.

За отчитане степента на развитие на взаимоотношенията между децата и за обективна оценка на резултатите се използват критериите: *социален статус* (показатели – лидери, предпочитани, пренебрегнати, отхвърлени) и *групова сплотеност и динамика* (показатели – съгласуваност в действията, активност във взаимодействията, приемане на груповите норми и неприемане на груповите норми).

Отношенията между децата в групата се определят от мотива на избора на желан партньор (определени чрез метода „вербален избор“). Обобщеният резултат показва, че доминират личностните (40% от изследваните) и оценъчните (45%) мотиви, а деловите (15%) са посочени приоритетно от деца, попадащи в групата на лидерите.

Липсват мотиви, носещи социален характер, които да обвързват детето с груповите цели и нагласи в игровата дейност.

Анализът на резултатите води до изводите, че нивото на социална подкрепа е на ниско равнище. Съотношението между взаимните и невзаимните избори са рядкост; липсва осъзнатост на собствения социален статус при децата от групата на отхвърлените.

За установяване на груповата сплотеност и динамика се провежда поредица от наблюдения, моментни срезове по време на игрова дейност. Получената „картина“ от резултатите е в корелационна зависимост с данните от определянето на социалния статус.

Характеристиката на взаимоотношенията в групата се определя от наблюдението на ролевите комуникации и вербалните такива. Въз основа на данните от индивидуалните прояви на децата се изчислява коефициентът (К) на вербално комуникиране и се обобщава груповата сплотеност и динамика.

Данните показват, че макар и в подготвителна група децата играят в диади, триади и към края на учебната година в по-големи игрови обединения (4-5 деца). Децата от групата на *отхвърлените* играят индивидуално, от типа „един до друг“.

Анализът на данните показва, че при обособените подгрупи от играещи има съгласуваност на действията, но липсва устойчивост на игровите обединения, т.е. съществуват за кратък период от време (10-15 минути). Разпадането им най-често се провокира от нарушаването на груповите норми, поради липса на игрови навици и стремеж за налагане на собствената позиция в игровото обединение. Членовете им търсят взаимодействия с други групи, които са с константен характер, с положителни взаимоотношения и доброжелателство. Подгрупите, с устойчивост в играенето и постоянност в състава са не повече от три за всяка подготвителна група от изследваните и това са тези, с по 4-5-6 деца, които са формирани от *лидерите* и включват предимно *предпочитаните*.

Вербалната комуникация се характеризира предимно със словесно изразяване на емоционално отношение (положително или отрицателно), демонстриране на собствено мнение, словесни оценки към съиграчите.

Вербалната комуникация със социална насоченост, т.е. договаряне, планиране на взаимодействията, отстояване на позицията в групата се наблюдава в по-големите и устойчиви игрови обединения.

Посочените особености на вербалната комуникация на групите се отразява и на количествената характеристика. Коефициентът е в границите на 0,3 до 0,7 като по голям е при децата от селските детски градини.

Анализът на данните от наблюдението води до извода, че умението на децата за общуване, респективно нивото на взаимоотношенията е на ниско равнище, което се отразява на груповата сплотеност, а от там и на социалния профил на групата/те.

6.3. Иванова, В., Е. Милева (2020). Фактори на удовлетвореността на началните учители от професионалната дейност. Педагогика, НИОН „Аз-буки“, година ХСII, книжка 5, стр. 688 – 702. ISSN 0861 – 3982 (Print) ISSN 1314 – 8540 (Online)

Реформите в образователната система в България и приетите нови нормативни документи, резултатите от посочените проучвания и променената ситуация със статута на учителската професия в страната, ни провокираха да проучим промяната в удовлетвореността на началните учители от професионалната им дейност и факторите, които влияят върху нея. Целта е да се изследва актуалното състояние на

удовлетвореността от трудовата дейност при този контингент учители, които работят в една много специфична и различна от другите учители социална среда.

Изследвани са общо 232 учители в страната от началния етап на основната образователна степен, като от тях 229 или 98,7% са жени и едва 3 или 1,3% са мъже. Фактът е доказателство за изключителната феминизация на професията и липсата на желаещи мъже, които да работят с малките ученици. 83,2% от учителите са с магистърска образователно-квалификационна степен. Явна е тенденцията към придобиване на високо образование, вероятно под влияние и на новите нормативни документи.

Профилът на изследваните учители във възрастов план е разнообразен – от 21 г. до 67 г. Преобладаващ е относителният дял на по-възрастните учители, като тези над 51-годишна възраст съставляват 40,9%, респективно - трудов педагогически стаж над 21 години .

44% от изследваните лица са с висока степен на квалификация – притежават първа, втора или трета ПКС.

Повече от половината респонденти са от малък град или село – 58,6%. Втората група са от училища в голям град – 35,8% и най-малка е групата на учителите от столицата – 5,6%.

За оценяване на удовлетвореността на началните учители от професионалната дейност е приложен модифициран въпросник за учителската удовлетвореност (Tosheva, 2012). Той е адаптиран за български условия с 272 учители, като след прилагане на факторен анализ по метода на главните компоненти са очертани следните четири основни фактора: „Организация и професионална среда“ - 40,1% от общата вариация; „Социални условия на труд“ - 8,7% от общата вариация; „Реформи в образованието“ - 6% от общата вариация и „Образование и личностно развитие“ - 4,9% от общата вариация.

Оценяването на отговорите във въпросника е по Ликертова скала от 1 (минимална степен) до 5 (максимална степен).

За статистическа обработка на получените от въпросника резултати са приложени алтернативен, вариационен, корелационен анализ (критерий на Спирман r), непараметричните критерии на Ман-Уитни (U) и на Крускал-Уолис (H) за сравнение на отговорите на изследваните лица.

При анализа на резултатите за удовлетвореността на учителите от началния етап на основната образователна степен от професионалната дейност и след приложения вариационен анализ се установява, че с най-висока степен на значимост се открояват следните променливи:

- размера на отпуските – $M = 4.12$; $SD = .93$;
- взаимоотношенията с колегите - $M = 3.94$; $SD = 1.03$;
- взаимоотношенията с ръководството - $M = 3.90$; $SD = 1.13$;
- взаимоотношенията с родителите и училищното настоятелство - $M = 3.78$; $SD = 1.09$;
- оценката на ръководството за работата - $M = 3.95$; $SD = 1.00$;
- възможностите за изява на личните качества и способности в работата - $M = 3.70$; $SD = 1.04$;
- възможностите за повишаване на квалификацията - $M = 3.72$; $SD = 1.10$;
- работата като цяло - $M = 3.66$; $SD = .99$.

Със средна степен на значимост по отношение на удовлетвореността на началните педагози от професионалната дейност се установяват променливите:

- размера на заплатата - $M = 3.01$; $SD = .96$;

- продължителността на работния ден - $M = 3.21$; $SD = 1.23$;
- седмичният график на учебна заетост - $M = 3.40$; $SD = 1.22$;
- възможността да участвате във възпитанието и личностното изграждане на младото поколение - $M = 3.40$; $SD = 1.10$;
- условията на труд и материалната база за учебната дейност - $M = 3.37$; $SD = 1.10$;
- общата организация на работата в училище - $M = 3.50$; $SD = 1.06$;
- възможностите за кариерно развитие в професията - $M = 3.37$; $SD = 1.17$;
- стила на ръководство на работата в училище - $M = 3.45$; $SD = 1.26$;
- участието във вземане на решения за работата в училище - $M = 3.50$; $SD = 1.18$.

С най-ниска степен на значимост за удовлетвореността на началните педагози от професионалната им дейност са следните променливите:

- престижа на учителската професия - $M = 2.12$; $SD = 1.07$;
- социалните и здравни осигуровки и други социални придобивки - $M = 2.84$; $SD = 1.26$;
- взаимоотношенията с МОН и държавната администрация в сферата на образованието - $M = 2.50$; $SD = 1.17$;
- реформите в образованието - $M = 2.06$; $SD = 1.10$;
- съчетаването на работата с личните и семейни ангажименти - $M = 2.96$; $SD = 1.15$.

Извършеният корелационен анализ (критерий на Спирман r за корелации над 0.500) разкрива някои важни релации и взаимовръзки между отделните параметри на удовлетвореността на началните учители от професионалната им дейност, което е доказателство за тясната връзка между тях и необходимостта да се разглеждат в контекста на единната педагогическа дейност и специфична образователна среда на началните педагози.

Най-високи корелации се наблюдават между престижа на учителската професия и реформите в сферата на образованието ($r = .540$, $p = .000$).

Установяват се множество връзки между променливата за взаимоотношенията с МОН и държавната администрация в сферата на образованието, но най-висока е корелацията на този показател с реформите в образованието ($r = .730$, $p = .000$). Интересни взаимовръзки се установяват между взаимоотношенията на началните учители с училищното ръководство и променливите *стила на ръководство на работата в училище* ($r = .730$, $p = .000$), *оценката на ръководството за работата на учителите* ($r = .693$, $p = .000$) и *участието на началните педагози във вземане на решения за работата в училище* ($r = .633$, $p = .000$). Безспорно добрите взаимоотношения в училищната среда се влияят непосредствено от авторитарния или демократичния стил на управление от страна на директорите на училищата. От своя страна възможностите за участие на учителите във вземането на решения подобрява връзките с училищните ръководства.

Продължителността на работния ден на учителите корелира по естествен начин със седмичния график на учебна заетост ($r = .654$, $p = .000$). Тези две променливи са взаимно свързани.

Възможността на педагозите да участват във възпитанието и личностното изграждане на младото поколение си взаимодейства с възможностите за изява на личните качества и способности на учителите в работата ($r = .651$, $p = .000$). Въз основа на проведеното изследване и анализа на резултатите за удовлетвореността на началните учители от професионалната им дейност и факторите, които влияят, могат да се направят следните по-важни изводи:

1. През последните четири години са приети важни нормативни документи за промяна на образователната система в страната, които влияят положително върху професионалната квалификация и кариерното развитие на българските учители, вкл. и на учителите в началния етап на основната образователна степен.

2. Очертава се променен профил на началните учители в страната, който насочва към преобладаваща част на по-възрастните педагози, с по-продължителен трудов стаж и същевременно с по-висока квалификация и професионално-квалификационна степен.

3. Началните учители изразяват удовлетвореност от факторите на специфичната вътрешна социална среда, свързани с различните видове професионални взаимоотношения и взаимодействия. Приоритетно място заемат връзките с училищното ръководство.

4. Началните учители са най-неудовлетворени от статута на учителската професия в обществото, както и от постоянните реформи в сферата на образованието.

5. Очертани са множество релации и взаимовръзки между изследваните показатели, което насочва към единството на факторите, влияещи върху удовлетвореността на началните педагози от учителската професия, нейната сложност и многообразност.

Г.7. СТАТИИ И ДОКЛАДИ, ПУБЛИКУВАНИ В НЕРЕФЕРИРАНИ ИЗДАНИЯ С НАУЧНО РЕЦЕНЗИРАНЕ ИЛИ ПУБЛИКУВАНИ В КОЛЕКТИВНИ ТОМОВЕ

7.1. Ivanova V. (2012). Reflection and effectiveness in physical education. TOJRAS The Online of Recreation and Sport, Volume 1, Issue 3, July, pp. 38-41, <http://www.tojras.com/volume01-i03.php> ISSN: 2146-9598

Рефлексия и ефективност при физическото възпитание

В статията е изложено виждането, че при физическото възпитание могат да се създадат и използват благоприятни предпоставки за проява и развитие на рефлексия, способстваща да оптимизира физическото възпитание на 16 – 19-годишни ученици.

Проведено е изследване, което обхваща учебните години от 2008 до 2011 година с експериментална дейност в ЧСОУ “Нов век”, гр. Стара Загора, Р. България. Разработено е и е приложено електронно методическо помагало по фитнес и бодибилдинг, с цел да се повиши интересът на учениците към теоретико-приложната същност на процесите при рефлексията, физическото възпитание и личностното развитие в интерактивна образователна среда.

Използваните при изследването критерии и показатели за рефлексията и ефективността при физическото възпитание са основно за:

- здравето и жизнеността на изпълнителите;
- точността, разбирането, приложението на знанията и уменията;
- развитието на личностните качества и самосъзнанието, проявени при изпълнението на физическите упражнения, при специалните контролни измервания.

Проведената дейност и данните от отчетените показатели доказват, че рефлексията способства за оптимизиране на физическото възпитание. Съобразно интересите, възрастта, опита, позволява опознаване на индивидуални особености и специфика на процеси, протичащи в и чрез двигателната дейност, като:

- характеристиката на някои основни понятия, критерии и показатели за оценка и самооценка на физическото развитие и здраве;

- двигателните способности - специфика, методи и възрастова динамика в развитието им. Тестове за оценка, контрол и самоконтрол;

- фитнестренировката по бодибилдинг - принципи, периодизация, тренировъчен стаж. Физическото натоварване и критерии за определяне на работното натоварване. Умора-възстановяване-свръхвъзстановяване, специална тренираност, претренираност, работна хипертрофия;

- храненето и съставянето на хранителния баланс, съобразно разхода на енергия при различни дейности в дневния режим. Влиянието на андрогенните хормони и биостимулаторите върху процеса на увеличаване на мускулната маса;

- характеристиката на основните мускулни групи и спецификата на развитието им в бодибилдинг заниманието. Физически упражнения за основните мускулни групи;

- особеностите на фитнестренировката по бодибилдинг при юношата и девойката. Подбор на физическите упражнения за самоподготовка. Методически указания за работа със силови упражнения. Тестове за оценка на достигнатото ниво на тренираност;

- фитнес-залата - правила при ползване. Методически указания за работа на тренажори и кардио-уреди. Самоконтрол чрез кардиолидиращи устройства;

- примерни тренировъчни програми за начинаещи;

- дневният режим и самоконтролът в него.

На двигателна основа се добиват привички за самонаблюдение, сравняване, анализиране, възприемане на другите (учител, съученик), на техните и собствените действия. Създават се благоприятни предпоставки за рефлексия и чрез нея – за ефективно участие и развитие на обучавания. Подобрява се двигателната и психическата активност. Повишават се възможностите за разкриване на същественото, значимото при изпълненията; за намиране на подходящите решения при фитнес заниманията; за успешна самоорганизация, самооценка, самоконтрол. Изгражда се увереност, овладяват се знания и умения за дейност, според собствените възможности. Ориентирането в условията за изпълнение става по-бързо и по-точно.

Получените резултати показват, че се подпомага реализирането на важни функции на образователния процес: целева, съдържателно-информационна, мотивационна, корекционна, контролна, развиващо-възпитателна.

7.3. Иванова, В. (2012). Аспекти на развиващата се рефлексия у студентите в методическата им подготовка. Годишник на Педагогически факултет, Стара Загора, Изд. Тракийски университет, т. 12, с.140-147. ISSN 1312-286X

В статията е представен концептуалният възглед, че ако рефлексията не се развива в етапа на университетската подготовка на бъдещите учители целенасочено и системно като метод и осъзната технология, то в професионална среда ще отсъства или ще бъде неефективна рефлексивната практика.

Публикацията обобщава тригодишен опит и методика на прилагане на система на работа за развиване на педагогическа рефлексия и овладяване на модели за професионален рефлексивен анализ и оценка от студенти третокурсници и дипломанти от Педагогическия факултет при Тракийски университет, град Стара Загора. Разбирана и изследвана като основен компонент от методическата компетентност на педагога за ефективно реализиране на двигателното обучение в предучилищна и начална училищна възраст, рефлексията се разглежда в способността за оценяване и самооценяване на собствените, както и на обучаваните модели на мислене, поведение, чувства, които

възникват при педагогическото взаимодействие – проява на „вътрешен поглед” с анализи, сравнения, решения, действия, отчитане на личностни качества.

В проведената експериментална дейност конструирането на рефлексивната практика на студента се базира върху процеса на учене чрез чужд и личен опит. В смисъла на етапите на развитие на учителя (по Britton 1988) динамиката се целенасочва в посока от „зависимост от преподавателя” към „зависимост от групата” и „самоувереност”. Медиатор между теорията и практиката е професионалният опит на университетския преподавател и на базовия учител, чиито компетенции за моделиране на учебния процес са основни за създаване на „практически теории” и усвояване от бъдещия педагог на образци на рефлексивно преподаване. Отвореното наблюдение в професионална среда и преподаването от студент/състуденти на различни форми за физическо възпитание в детската градина и в началното училище (урок, ситуация, части от тях) са източник на емпиричен материал за рефлексивен анализ и оценка. Развиването на рефлексия се подпомага от усвоените в аудиторните форми критерии за критически анализ на педагогическата дейност, обособени в три направления, и тяхното оценяване по показатели: 1. Предварителната подготовка на провеждащия формата за двигателно обучение. 2. Учебно-възпитателната дейност на провеждащия формата на физическо възпитание. 3. Дейността на обучаваните.

В приложената технологична адаптация на модела ALACT ключова значимост се отдава на формирането на умение у студентите за съставяне на рефлексивен въпросник на основата на проследяване, оценяване и вербализация на собствените образци на мислене, педагогически решения, ефекти върху дейността на обучаваните и др. и тяхното съпоставяне с предварителния замисъл.

Симулираната проблемност в научно-приложната дейност се явява ориентир за студента към консултации, работа със специализирана литература и други форми на извънаудиторна заетост, които, обвързани с кредитната система на оценяване, са важна стъпка към ефективното педагогическо взаимодействие и генерирането на опит, подготвящ бъдещите учители в съответствие с особеностите на образователния процес по физическо възпитание в детската градина, в началното училище при новите реалности.

7.5. Ivanova, V., D. Siderova (2013). Projections of the Game with Motional Performances in the Process of Literary Communication at Pedagogical Interaction with 6-7 Years Old Children. Activities in Physical Education and Sport, Skopije, Macedonia, Vol. 3, No. 2, p. 174-177. ISSN 1857-7687

Проекции на подвижната игра в процеса на литературна комуникация при педагогическото взаимодействие с 6-7-годишни деца

Статията поставя фокус върху играта като иманентна характеристика на педагогическото взаимодействие в детската градина и нейната определяща роля в личностното формиране. Акцентира се на функциите на подвижната игра в процеса на възприемането на художествени текстове от деца в подготвителна за училище група. Изследвана е ефективността на апробирания модел в естествена за предучилищна възраст среда и дейност, осигуряващ динамичен игрови подход при комуникацията с фолклорни или литературни творби.

Резултатите сочат, че творческата професионална интерпретация на играта с двигателни изпълнения (подвижната игра) е ефективен механизъм за стимулиране на

литературната комуникация на 6 – 7-годишното дете в контекста на неговата психо-физическа, интелектуална и социална подготовка за училище.

Изразената изследователска позиция е провокирана от тенденцията твърде често в учителската практика да се прилагат форми на педагогическо взаимодействие предимно със статичен характер или с ограничени движения в процеса на литературна комуникация. Ето защо концептуалният ни замисъл се разгръща в тезата, че подвижната игра във взаимовръзка с художествени текстове осигурява целева насоченост на педагогическо взаимодействие към комплексно развитие на детската личност.

Проучването е проведено през учебната 2011/2012 година в ЦДГ № 66 „Детски рай”, гр. Стара Загора, Р България. Изследвани са 10 момчета и 9 момичета на 6 – 7-годишна възраст. Приложена е педагогическа технология с подвижни игри в тясна връзка с възприемането на система от фолклорни и литературни текстове в тяхната тематична обвързаност.

Особеност на приложената работа е акцентът, който се поставя на педагогическото взаимодействие с използването на подвижни игри, свързано с комуникацията с литературни текстове: 1) като емоционална предпоставка за пълноценно осъществяване на двигателна дейност в рамките на формите на физическото възпитание в детската градина; 2) като начин за задълбочаване на литературната комуникация в предучилищна възраст. При приложената от нас система на работа това означава ситуативност и сюжетност, наличие на материална среда, насочващи детето към художествения текст.

Изходни позиции при *методическата работа* са: 1) откритата възможност на предучилищния педагог за свободен избор на подходящи художествени текстове; 2) взето е под внимание възможността за присъствие на художествени текстове в различен възрастов диапазон; 3) тенденцията за преодоляване на наивнореалистичното възприемане, характерно за предучилищна възраст, не би следвало да се осъществява за сметка на съпреживяващата позиция на детето спрямо художествения текст.

Специфични индикатори за резултатите от експерименталната работа при проведеното педагогическо наблюдение са и:

– формираните умения у детето за комуникация с художествен текст във връзка с подвижната игра (проявява интерес към лирическо произведение/изразява отношението си към постъпките на героите в епическо произведение; изразява емоционално-оценъчно отношение към художествения текст; изпълнява изразително лирически произведения/изпълнява изразително литературна творба, като влиза в роля), като се проследяват емоционалните реакции на детето – резултатите са отчетени в качествена оценка;

– комплексна приложност в подвижните игри на овладените в двигателното обучение умения – активност, точност, изява на личностни качества – отчетени са в качествена оценка.

Със задачите от образователното съдържание на ядро „Игрова двигателна дейност” средно **добре** се справят 64 % от децата, а **отлично** – 36 % . Положителните промени, констатирани при апробираната система, са по посока на по-добри умения за организиране на подвижните игри, проява на положителни личностни качества при взаимодействията в игровите ситуации, по-точна преценка на подвижната игра с разбиране на конкретните ѝ правила, развити оценъчни възможности за показатели като бързина, точност, оригиналност, поведение и др.

Игровата обстановка създава педагогическите условия за осъществяване на нагласа у децата за задълбочаване на *възприемането* на художествения текст като етап на литературната комуникация, като децата обогатяват и своя речник с нова лексика за

обекти. Чрез и в спецификата на приложената подвижна игра се отиграва художественият текст и на практика се подпомага етапа на литературната комуникация *интерпретацията*, главно при персонажното ориентиране, както и при осъзнаване и изразяване отношение към постъпките на героите. Докато при възприемането се работи фронтално, то организацията на педагогическото взаимодействие на етапа *пресъздаване* е групова и индивидуална.

Споделяме становището, че общата типично обучаваща педагогическа ситуация, чиято основна характеристика се явява играта, се нуждае от разгръщане и преминаване в игрова ситуация, групово или индивидуално организирана, с речеви стимули, интерпретирани на игрово равнище, което да съдържа настроение, релаксация, партньорство в група. Чрез действията си в играта, осъществявайки определено игрово съдържание, децата овладяват познавателен опит, който става предпоставка за развитие на детската инициатива и самостоятелност и дава възможност за развитие на социални умения. Чрез подвижните игри се достига до обогатен развиващ ефект, надхвърлящ литературнопознавателните цели, който се вписва в компетентностната насоченост, заложена в цялостната подготовка за училищно обучение.

7.4. Ivanova, V., V. Kartzelianska-Stancheva (2013). Mobile Games in the Preparation of Children for School. Activities In Physical Education and Sport. Vol.3, No 2, p. 191-194. ISSN 1857-7687

В разработката се изследва и интерпретира перманентно актуалната и същевременно изведена в приоритет в съвременната предучилищна практика в Р България тема за училищната готовност (от една страна) и функционалната стойност на подвижните игри (от друга), в контекста на подготовката за училище.

Целта на изследването е да се представят възможностите на педагогическо взаимодействие чрез система от подвижни игри за подготовката на 6–7-годишните за училище.

Ефективността на Педагогическия модел, апробиран в преобразуващия експеримент, се определя от типа зависимост между когнитивните и физическите постижения на децата.

Социалната, интелектуалната, специалната и физическата готовност на децата за училище предполагат придобиване в единство на поведенчески норми, представи за света и позитивна нагласа за учене. Пред детската градина стои задачата да осигурява оптимални условия за ранно усвояване на обществен опит от подрастващото дете, за комплексно развитие на неговите способности, за овладяване на по-сложни форми на познавателна дейност, за възпитаване в по-висока степен на личностните му нравствено-волеви качества, на основата на които да се подобри работоспособността му като бъдещ ученик

В психолого-педагогическата литература се подчертава, че подвижните игри комплексно въздействат върху формиращата се детска личност - както във физическо, така и в интелектуално отношение. В предучилищния възрастов период, характеризиращ се с голяма динамика на морфофункционални и психомоторни промени, подвижната игра, като универсално средство на физическото възпитание, е предпоставка за оптимизиране на детското развитие и подготовка на 6–7-годишните деца за училище.

В педагогическата теория и практика има дефицит от изследване на проблема за корелационната зависимост между двигателните способности и интелектуалния аспект на подготовката и готовността за училище.

Битува становището, че *училищна готовност* означава „*определен фиксиран стандарт на физическо, интелектуално, социално и емоционално развитие, което детето трябва да притежава преди постъпване в училище*” (Г. Бижков, 2004).

Акцентът се поставя на взаимопределеността на факторите: мотивация за учене, физическо развитие, интелектуални възможности, емоционална зрялост, здравословно състояние, като физическата подготвеност не се разбира в контекста на същностна и основна детерминанта.

Особена значимост за педагогическата практика има методическата страна на проблема, която определя насочеността на проведеното проучване с цел да се представят възможностите на педагогическо взаимодействие чрез система от подвижни игри (педагогически модел) за оптимизиране на детското развитие и подготовка за училище.

Изследването е проведено през учебната 2011/2012 година с 6–7-годишни деца от подготвителна група (100 на брой) от Детски градини в гр. Стара Загора (ЦДГ № 66 и ЦДГ №31) и гр. Казанлък (ЦДГ №8 и ЦДГ № 9).

Педагогическият експеримент е базиран на образователното съдържание на направление „Физическа култура” - „Ръка за ръка” за подготвителна група в детската градина, но целите се реализират активно действено игрово с разгръщане на субект-субектните взаимодействия в конкретните условия. Изходна позиция е насочването на предучилищния педагог за свободен избор на подвижни игри, осигуряващи всеобхватност на развиващия ефект чрез интегративност, достъпност, вариативност, самоизява.

Използват се местните условия, преднамерените (планираните за двигателно обучение) и непреднамерените (възникващите в различните режимни моменти в детската градина) ситуации. Широко се прилагат игрите с движения на открито, разходките, излетите, празниците, състезанията. В основните моменти на реализацията им (подготовка, провеждане, завършване) параметрите на физическото натоварване (обем, интензивност и характер) се съобразяват с условията на работа, задължително се следи качеството на изпълнение.

Педагогическата дейност при експеримента обхваща проследяване на състоянието и динамиката в: *здравния статус на децата* - чрез медицински прегледи, отчитане отсъствията по болест; *физическото развитие* - с измерване на ръста, телесното тегло, гръдната обиколка, дихателната разлика и оценяване на отделните антропометрични показатели по статистическа скала на Министерство на здравеопазването в три степени (Наредба № 2, 2003); *двигателните (кондиционни и координационни) способности* - като резултатите от двигателното тестване се трансформират в бална/вербална оценка (висока, средна, ниска) за всеки отделен показател по оценъчни таблици, разработени по възраст и пол (Батоева и др., 2004); *когнитивното, емоционалното и социалното развитие* - чрез комплексна приложност в подвижните игри на овладените в двигателното обучение знания, умения, отношения — активност, точност, изява на личностни качества – във вербална оценка (висока, средна, ниска).

При проведеното индивидуално тестване, обхващащо различни аспекти на детското *интелектуално развитие* (фина моторика, езиково развитие, откриване на образци, сравнение, количествени представи) по методиката на проф. Бижков (Г. Бижков, 2004) е приложен критериалният подход.

За обективизиране на резултатите, данните са обработени статистически. Данните от експерименталната работа сочат, че изследваните деца са преобладаващо в нормите за физическо развитие (в оптимална група). Незначителен е броят на направените отсъствия по болест, което считаме, че се дължи и на оптимизирания

двигателен режим - увеличеният дял на подвижните игри в общото времетраене на отделните форми на физическо възпитание.

Повечето от участниците в експеримента имат средна степен на физическа дееспособност с положителна динамика в развитието на отделните ѝ компоненти.

Използваният педагогически модел създава условия за актуализация на детските умения и вариативност на прилагането им. Забележими са постигнатите резултати при развитието на моториката, установено при педагогическото наблюдение на овладените движения като обем, разнообразие и сложност.

Наред с повишените умения за организиране на подвижните игри, по-точна преценка с разбиране на конкретните им правила, развити оценъчни възможности за показатели като бързина, точност, оригиналност, поведение и др., прилагането на усвоените знания повишават степента на мисловна и познавателна дейност, съдействащи за развитие на елементи на учебната дейност.

Според направените изследвания за интелектуална готовност за училище, дялът на децата с *висока степен* е най-голям – 45% с тестови бал в рамките на 37–39 точки. Със *средна степен* на интелектуална готовност са 40% от изследваните, с тестови бал в рамките на 33–36 точки, а в *ниска степен* на готовност - 15%, но преодолели праговата стойност от бал 29 точки. Т.е. всички изследвани деца имат интелектуална готовност за училище, независимо от индивидуалното разпределение по степени, което се отразява и на интелектуалната готовност на цялата съвкупност в бал - 35 точки, представляващо според използваната методика *средна степен* на готовност.

Диагностиката и прогностиката с използване на подвижните игри подпомагат физическата и цялостната личностна подготовка на детето за училище. Системата обхваща многопластността на измерваната характеристика и едновременно с това осигурява механизъм за сравнение на резултатите за степента на развитие на отделните аспекти на училищната интелектуална готовност с възможности за изводи относно елементи както на когнитивното, така и на физиологичното и социално развитие на детето.

7.5. Paskaleva, R., V. Ivanova (2013). Effect of Isometric Training and Swimming for a Strong Muscular Corset Build Up in Children With Spinal Deformities. Activities in Physical Education and Sport, Skopje, Macedonia, Vol.3, No2, p. 187-190. ISSN 1857-7687

Ефект на изометричната тренировка и плуването за изграждане силен мускулен корсет при деца с гръбначни деформации

Съвременният начин на живот и намалената двигателна активност са фактори, които провокират появата на неправилна стойка и различни деформации на гръбначния стълб и гръдния кош.

В статията се проследява ефектът от прилагането на изометричната тренировка и плуването при деца с гръбначни изкривявания за създаване на здрав мускулен корсет. Обект на проучването са 8 деца със сколиоза първа степен и увеличена кифоза (експериментална група) и 7 деца със сколиоза първа степен и увеличена лордоза в лумбален дял (контролна група), всички на възраст 10-14 г. В началото и в края на разглеждания период са извършени измервания и изследвания на подвижността на гръбначен стълб и гръден кош; мануален-мускулен тест за коремна, гръбна и седалищна мускулатура; плантограма на Чижин. В резултат на проведената

тренировъчна програма се постигна корекция на стойката и походката на децата, като значително се подобри функционалното състояние на целия опорно-двигателен апарат.

7.6. Ivanova, V. (2014). Communicative Competence of Pedagogical Interaction in Motor Education. Activities in Physical Education and Sport, Vol.4, No2, p. 223-226. UDC 796 ISSN 1857-7687.

Комуникативна компетентност при педагогическото взаимодействие в двигателното обучение

Феноменът *общуване* е жизнено необходим във всички дейности на човека, но особено значим със своята многоаспектност при личностното формиране. Педагогическото общуване оказва огромно влияние върху ефективността на образователно-възпитателния процес. Важна и специфична е неговата роля в двигателното обучение.

Статията поставя акцент върху комуникативната компетентност на студентите от специалност *Предучилищна и начална училищна педагогика* – ОКС „бакалавър“ (IV курс) и ОКС „магистър“, които се обучават в Педагогически факултет на Тракийски университет в гр. Стара Загора, Р България през учебната 2012/2013 г.

Във физическото възпитание предаването на информация (знания и двигателен опит) се свързва със способността за емоционална изразителна демонстрация на физическите упражнения на основата на добрата лично-техническа подготовка и използването на правилна терминология. Важен компонент на компетентността е умението за управление на собственото поведение с баланс между вербално-невербалния му израз.

Резултатите от проведеното анкетно проучване сочат, че изследваните студенти познават същността на педагогическото взаимодействие и адекватно се насочват към най-важните умения, които трябва да притежават като педагози за ефективно осъществяване на физическото възпитание в предучилищна и начална училищна възраст. Анкетираният открояват детската непредвидливост като основно затруднение при общуването с деца в двигателното обучение. Бъдещите и настоящи педагози имат високо равнище на самооценка на своята комуникативна компетентност.

7.7. Terzieva, G., V. Ivanova (2014). Concept of the Curriculum According to the Adapted Physical Activity for Future Preschool and Primary Teachers. 9th International Balkans Education and Science Conference, Trakya University, Turkey, 16-18 October 2014. <http://bes2014.org/FProceedings.pdf> / p. 23-26.

Концепция за учебна програма по адаптирана физическа активност за бъдещи детски и начални учители

В актовете, приети в рамките на Европейския съюз, както и в документите на ООН в областта на образованието, се дефинират две основни цели на образователната политика – равен достъп и качествено образование. Тези цели са взаимосвързани и осъществяването им предполага да се обхване всяко дете с увреждане в предучилищна и училищна възраст и изграждането и функционирането на подкрепяща среда, която включва:

- достъпна архитектурна среда;

- екипи от различни специалисти в зависимост от потребностите на децата и учениците със специални образователни потребности, както и родители, настойници и попечители;
- диагностична, консултативна и рехабилитационна дейност;
- учебно-технически средства и апаратура, дидактически материали, учебни помагала, специализирани софтуери;
- индивидуални образователни програми по всички предмети;
- учебни програми по специалните учебни предмети за децата и учениците с увреден слух и с нарушено зрение.

С промените в нормативните актове в системата на народната просвета през 2003 година и приемането на Националния план за интегриране на деца със специални образователни потребности и/или с хронични заболявания, в България започва процесът на поэтапно въвеждане и осъществяване на интегрираното обучение.

Концепцията за интегрираното образование до голяма степен отговаря на медицинския модел на възприемане на уврежданията, при който интеграцията предполага частично включване.

За много по-успешни се считат моделите на включване, които се основават на идеята, че всички деца са различни и че имат ресурса да се учат. Оттук произтича и необходимостта училището и образователната система да се променят, за да посрещнат потребностите на отделните лица.

Двигателното обучение в детските градини и в началния етап на основното образование в Р България се осъществява от детските и началните учители. Наложително е оптимизирането на професионалната им подготовка за адекватна педагогическа дейност по физическо възпитание и спорт, включително и за децата с увреждания, както и за ефективно взаимодействие с другите специалисти - специални педагози, психолози, рехабилитатори, логопеди и др.

За целта предлагаме въвеждането на нова учебна дисциплина „Двигателен тренинг и адаптирана физическа активност” в обучението на бъдещите детски и начални учители.

Основната цел на курса е студентите да се запознаят с организацията, структурата, съдържанието и съвременните технологии и водещи практики за образователно-възпитателна и спортно-оздравителна работа с деца с различни увреждания и заболявания.

В резултат на обучението се очаква студентите да придобият знания за:

- същността и значението на адаптираната физическа активност;
- ролята и мястото ѝ в комплексната рехабилитация и социалната интеграция на лицата с отклонения в здравето;
- особеностите на съдържание на заниманията и методиката на подбора на физически упражнения, подвижни игри и спорт за деца с ограничени възможности;
- характеристики на обучението в двигателни действия и развиването на двигателни качества, формите на адаптирана физическа активност и особеностите на планирането и контрола ѝ.

Също така да умеят:

- да формулират задачите (корекционни, компенсаторни, профилактични, оздравителни, образователни, възпитателни), да подбират подходящите средства и методи за тяхното решаване; да регулират психо-физическото натоварване в заниманията;
- да разработват съвременни технологии за спортно-оздравителна работа;

- да провеждат физически дейности, игри и спорт, подходящи за адаптиране;
- да приобщават децата със специални образователни потребности към заниманията с адаптирана физическа активност.

Компетенциите, които са заложи като цел на курса, са свързани с:

- адаптиране на учебните програми по физическо възпитание и спорт съобразно индивидуалните потребности и моментното състояние на децата с увреждания;
- адаптиране на процеса на обучение, принципи и методи на преподаване, адаптиране на средата, избор на подходящи начини за комуникация;
- оценка на напредъка на децата в двигателното им обучение;
- сътрудничество с други, с родителите, с неправителствени организации и спортни клубове за инвалиди.

Учебното съдържание на курса е разпределено в осем модула (представени детайлно в табличен вид в статията).

Първият модул е въвеждащ и има за цел студентите да се запознаят с общата характеристика на адаптираната физическа активност. Останалите седем модула са специални и са обособени в зависимост от увреждането или заболяването. Основната им цел е да запознаят студентите с характеристиката на нозологичните групи и особеностите в методиката на адаптираната физическа активност при всяка една от тях.

7.8. Ivanova, V., G. Terzieva (2014). Motor Education at Preschool Age – Actuality and Tendencies. 9th International Balkans Education and Science Conference, Trakya University, Turkey, 16-18 October 2014. <http://bes2014.org/FProceedings.pdf> / p. 46-49.

Двигателното обучение в предучилищна възраст – актуалност и тенденции

В статията се обсъжда действащият в Република България образователен модел на двигателно обучение на 3–7-годишните деца. Разглеждат се тенденции в целите на физическото образование, произтичащи от български и европейски нормативни документи. Поставя се акцент върху предстоящия (към 2014 година) за приемане нов Закон за предучилищното и училищното образование и неговите проекции върху качеството на детското развитие и подготовка за училище в контекста на основната мисия на детската градина - да бъде пространство за игра, познание, общуване и творчество, поставящо детето в центъра на педагогическото взаимодействие при ролята на учителя на медиатор, улесняващ, подкрепящ, сътрудник, консултиращ, провокиращ, диалогичен, в този сложен процес на промяна.

7.9. Ivanova, V., G. Terzieva (2015). Physical Education and Diagnostic Procedures. International Scientific Conference Education in XXI Century – Conditions and Perspectives – Faculty of Educational Sciences University “Goce Delchev”, Shtip, R Macedonia, 23-25 September 2015, 262-264, <http://js.ugd.edu.mk/index.php/AMC/issue/current>

Физическо възпитание и диагностични процедури

В статията е представено проведено изследване върху върху формираното ниво на компетентност на студентите за извършване на количествен и качествен анализ с обобщаващи заключения върху данни от задължителните диагностични процедури, установяващи равнището на физическа дееспособност на учениците от начална

училищна възраст. В изследването участват студенти, които се обучават по специалността „Предучилищна и начална училищна педагогика“ на образователно-квалификационната степен „Магистър“ в Педагогически факултет, Тракийски университет, гр. Стара Загора. Резултатите от тестовото изпитване сочат дефицити в професионалната подготовка и готовността за интерпретиране на получените данни. Прави се връзка между портфолиото на ученика и нуждата в него да намери място проследяването на показателите за физическата дееспособност от учители и ученици, именно затова и статията започва с провокативното: „Кой се нуждае от ученическото портфолио?“

7.10. Ivanova, V., Mileva, E.; Peneva, B. Bulgarian Folks Dances in School Physical Education and Sport. 1st FIEP Afro-European Conference on Physical Education and Sport, and 10th FIEP European Congress, Rabat, Morocco, 12-15 November 2015, Congress Proceedings, 150-155. <http://www.fiep2015rabat.com/> ISBN 978-80-89324-17-0

Българските народни танци в училищното физическо възпитание и спорт

Танцовият фолклор е съпътствал хилядолетната история на българския народ и винаги е бил мерило на неговия духовен живот. Той е наситен с изразност, емоционалност, изящество на съдържащите се в танца движения. Българските народни танци са едно от най-древните традиционни средства за физическо възпитание. Отличават се с богато ритмично, музикално и тактово разнообразие. Изпълнението на разнообразни движения, съпроводено с богати емоционални преживявания, в съответствие на ритъма и такта, предявява изисквания към музикалния усет на изпълнителя, изграждане на своеобразна сръчност, пъргавина, издръжливост на неговите ум, тяло, душа. Доказано е, че вече придобити, тези качества имат положителен пренос в двигателните действия, във възрастов аспект, както и в други дейности.

Българските народни танци са основен съдържателен елемент на обучението по физическо възпитание и спорт в началния етап на средното общообразователно училище. Проведеното изследване е насочено към проучване на особености, традиции, средства и подходи за достъпното и интересното им прилагане в уроците по физическо възпитание. Установява се положително въздействие на осъществените дейности в обучението, възпитанието и развитието на 7–10-годишните деца. Значителен е прирастът във функционалните показатели, особено за издръжливост, взривна сила на долните крайници, установени при покриването на тестовете за физическа дееспособност.

Проведеното експериментално изследване доказва възможностите на българските народни танци за благоприятно възпитание на децата от началното училище. Причините са следните: 1) Разнообразие на съдържанието на физическото възпитание 2) Висока емоционалност 3) Висока двигателна плътност на уроците по физическо възпитание 4) Едно от добрите средства за успешна работа в екип 5) Високи социално-културни въздействия 6) Добра възможност за интердисциплинарна работа 7) Добро средство за психическо възстановяване и отстраняване на умствената умора

7.11. Ivanova, V. (2015). Problems when evaluating the achievements of the pupils' motor education in the primary school /the physical education and sport marks – feedback, motivation, stress or simply numbers for the Bulgarian pupils/. *Trakia Journal of Sciences*, Vol. 13, Suppl. 1, pp 500-504. ISSN 1313-7050.

Проблеми при оценяване постиженията в двигателното обучение на учениците от началното училище (оценките по физическо възпитание и спорт - обратна връзка, мотивация, стрес или просто числа за българския ученик)

Лошите и добрите оценки на човешката дейност съпътстват живота на всеки. Оценките от възрастните, от връстниците и от самото дете – те са задължителен елемент и на двигателното обучение в българското училище. Наглед безобидните числа, изразяващи оценката на знанията, двигателните умения и отношения, предизвикват разнообразни емоции в учениците, нерядко провокират обсъждане, като това, например: За или против цифровата оценка по физическо възпитание в училище. Е ли е тя полезната обратна връзка, която изпълнява общите за образователния процес и специфичните, в областта на физическото възпитание, функции:

Текстът поставя фокус върху контрола, проверката и оценката като задължителни елементи на двигателното обучение в българското училище. Обсъждат се критерии и показатели, които обективизират оценяването на учебните постижения на учениците от началния етап на основната образователна степен. Представя се приложен в училище в Сунсоед (Кардиф, Уелс) модел на оценяване като опит и пример на добра практика.

При запознаването на студентите с този пример на добра практика е поставен акцент върху детайлизирането на изискванията по отношение на техника, тактика, психика, естетика и др. на предлаганите двигателни единици. Казусът за решаване от студентите се ограничи в разработването на критерии, позволяващи обективизиране на техническото изпълнение на основни двигателни единици от учебното съдържание по физическо възпитание за първи клас, ядро „Лека атлетика“ (скок дължина от място с два крака, бягане по права, хвърляне на плътна топка с две ръце над глава). Получените резултати са слаби (единици от участвалите в експеримента се справят и то, на задоволително равнище). При сравнителен анализ между оценките, получени на семестриалния изпит по дисциплината „Методика на физическото възпитание в предучилищна и начална училищна възраст“ (среден успех на групата) и тези от експеримента, изпъкна голямата разлика.

Подобни практически учебни задачи, приложени в система, биха развили приносими умения у студентите да задават правилните измерители, но възниква и въпросът: Не е ли твърде непосилен този товар за началния учител и не е ли време специалистът да поеме своята отговорност за двигателното обучение на нашите деца?

7.12. Ivanova, V. (2016). Metacognitive processes in the perception of the specialized text. *Research in kinesiology*, Vol.44, No1, p. 106-108. UDC 796 ISSN 1857-7679.

**Метакогнитивни процеси при възприемането на специализиран текст
В. Иванова**

Предмет на статията е влиянието на метакогнитивните процеси върху резултативните характеристики на възприемането с разбиране на научна информация в областта на теорията и методиката на физическото възпитание. Участници в изследването са 70 студенти от Педагогически факултет на Тракийски университет, гр.

Стара Загора, Р България, обучаващи се в специалности „Предучилищна и начална училищна педагогика” и „Начална училищна педагогика с чужд език”.

За определяне равнището на разбиране на текст от студентите е използван въпросникът „Метакогнитивна включеност в дейността” (*Schraw G., Dennison R.S.*). Направен е анализ в количествен и качествен аспект на получените различия между обособилите се при изследваните три равнища на възприемане на научна информация.

Установените от нас студенти с ниско равнище на разбиране на специализиран текст са 21 (30%). Пропуснатите понятия в тестовата задача се отразяват върху смисловото възприемане и възможността за правилно определяне на специфичните му характеристики.

При студентите със средно равнище на възприемане (34 човека – 48%) също отсъства пълно разбиране на текста. Изследваните са способни да диференцират използваните в текста основни категории, но едновременно с това не проявяват умение да разкрият съдържанието им. Допълването на пропуснатите понятия е значително затруднено.

Студентите, показали добро равнище на разбиране на текста са 15 (22%). Те са способни да установят и възстановят смисъла му, определяйки пропуснатите понятия, но допускат и грешки. Разкритото съдържание на текста е на репродуктивно равнище.

Получените данни доказват, че метакогнитивните процеси влияят на процеса и резултата на възприемане на специализирания текст с разбиране. Стига се до заключението, че целенасоченото формиране на умения за работа с дидактически ресурси би повишило ефективността на учебно-познавателната дейност на студентите и оптимизирало научно-методическата им подготовка за успешно реализиране на двигателното обучение на деца от предучилищна и начална училищна възраст.

7.16. Ivanova, V. (2016). Metacognitive Components in the Structure of the Abilities of Motor Education. Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference „Topical Problems of Modern Science and Possible Solutions (September 28 – 29, Dubai, UAE)“, № 10(14), Vol.5, October 2016, p. 8-10. ISSN 2413-1032 <http://ws-conference.com/>

Метакогнитивни компоненти в структурата на уменията в двигателното обучение

Статията се разглежда двигателните умения в дейностен и операционален план. От съдържащите се три групи компоненти в структурата на уменията: (1) чувство за ситуация, (2) метакогнитивни действия, (3) прости и сложни навици от перцептивно, паметово и двигателно естество, са открити тези от тях, чиито функции имат и регулираща роля спрямо останалите.

В основата на *чувството за ситуация* са сензо-перцептивните и емоционалните компоненти. В процеса на двигателното обучение, тезата на Минчев (1991), че в развитото умение чувството за ситуация се превръща в диференциран ритъм на предсещане на стъпките и че то е свързано с отлагане на информация в дълготрайната памет, а в непозната среда започва да се формира отново с неголям пренос на компоненти на вече изградени умения, насочват към прилагане на конкретни в своята последователност процедури на имплицитно учене. В статията са обсъдени същностните характеристики на перцептивната категоризация, свързането на емоциите със сензо-перцептивни сигнали, следването на жив образец и др.

Разглеждат се особеностите *метакогнитивните компоненти* в двигателното обучение и в спортната практика - тяхната гъвкавост и творческо прилагане в

екстремни условия, непълната им автоматизация, което позволява ефективно управление на движенията в нова и вариативна среда.

Обсъдена е същността на навиците в състава на умението - автоматизация на отделните действия (действия, свързани с точки на необратимост), чието извършване в автоматичен ред стартира с пусков сигнал – поява на перцептивен признак, възникване на специфична емоция, осъзнаване на съответна подцел в разгръщането на ситуацията и пр. Разгледани са признаците за степента на автоматизация на двигателния навик (равнище на стабилност, устойчивост и вариативност), неговите основни характеристики - леко, бързо, ритмично и икономично извършване на двигателните действия, потърсена е връзката между умението да се решават двигателни задачи и формираните паметови, волеви навици и навиците да се внимава.

В статията са обсъдени и е направен опит да бъдат тълкувани, функции на метапознанието при решаване на учебни задачи в контекста на изследваните и описани от Flavell:

1. Поставяне на проблема и определяне на възможните решения;
2. Знания за когнитивните процеси, които са необходими за решаване на задачата;
3. Активизиране на правила и начини на познание;
4. Нарастване на гъвкавостта при търсене на решение;
5. Контрол на вниманието;
6. Контрол на процеса на решение на задачата;
7. Увереност в мисленето;
8. Стремех към изцяло решение.

Изводите, до които се достига са, че умението да се решават задачи се развива чрез усилия и интелигентност, където мисленето се проявява най-вече чрез рефлексия и антиципация. Акцентите се поставят върху предусещането на хода на решаване (първа съставка); построяването на множество от идеи за решаване (втора съставка); самоформирането в процеса решаване на дадена задача на критерии за оценка, които не са предварително зададени, и на навици да се внимава (трета съставка).

7.14. Ivanova, V. A. & V. G. Ivanova (2018). Good practices and innovations during the realization of the practical training of the pedagogy students. Scientific Bulletin of Naval Academy, Vol. XXI, Publishing House Constanta, pp. 140-144. Available online at www.anmb.ro ISSN: 2392-8956; ISSN-L: 1454-864X

Добри практики и иновации при осъществяване на практическото обучение на студенти педагози

Интересът към проблема е продиктуван от това, че практическото обучение е съществена и задължителна съставна част от цялостния процес на обучение на студентите педагози от специалностите за ОКС „Бакалавър” и ОКС „Магистър”, и на обучаващите се в СДК.

Във фокуса на изследването са нагласите и оценките на учителите-наставници, като преки носители на желаните професионални качества, които трябва да придобие студентът. Те са и субектите на добрите педагогически практики, а в голяма степен – и на иновациите. Учителите-наставници очертават най-близката перспектива за напредъка на студента, те моделират взаимодействието студент (стажант учител) –

базов учител (наставник) – ученик, в което в крайна сметка се проявяват резултатите от практическото обучение, което преминава и под тяхната супервизия.

Методи на изследователска работа включват: анкетно проучване, математико-статистически анализ.

Добрите практики в практическото обучение се свързват с *преодоляването* на откъснатостта и разделението между академичната и практическата подготовка, което се осъществява чрез:

1. Оптимално планиране на формите за практическо обучение, така че лекционно-семинарните часове, заедно с теоретичния компонент да се „пронизват“ от силно подчертана практическа насоченост.

2. Теоретична обосновка и аргументация на всички практически форми на обучение.

3. Широкоспектърна практическа подготовка чрез развиване на компетентност за непрекъснато усвояване на тематично нови умения в динамична професионална среда.

4. Създаване на взаимно приемливо и полезно сътрудничество с базите на Педагогически факултет, взаимна атмосфера на доверие между академичните преподаватели – ръководители на практическото обучение и практическите ментори на студентите.

Добрите практики в практическото обучение се основават на ясни и регламентирани функции на участващите: персонални участници и групови участници.

В статията са обсъдени установените резултати за *степента на съгласуваност между ранговите оценки на анкетираните учители наставници*, (доколко близки (съответно отдалечени) са помежду си техните критерии и предпочитания относно значимостта на отделните функции на базовите звена и базовите учители). За целта е използван *коэффициентът на конкорданция W*. Резултатите от проведеното анкетно проучване с 22 учители наставници показват следните тенденции:

✓ функциите на базовото звено в практическата подготовка се определят като организационни, наставнически, създаване на подкрепяща емоционална среда, партньорство с университета и подбор на бъдещи служители. Статистическият анализ на данните сочи ниска степен на съгласуваност ($W = 0,008$) в посочените отговори;

✓ като по-значими сред функциите на базовия учител се определят: да напътства педагогически и методически стажант учителя; да го подкрепя в емоционално-личностен план; да подпомага общуването на стажант учителя с учениците и родителите; да коригира и оценява дейността на стажант учителя ($W = 0,57$);

✓ най-важните фактори за успешна реализация на взаимодействието наставник – стажант учител са следните четири: уменията за работа в екип, образователната среда, академичната подготовка на наставника и на стажант учителя и комуникативните умения на наставника и на стажант учителя ($W = 0,13$);

✓ основните фактори за успешна професионална дейност като наставник анкетираните очертават по следния начин: практическата подготовка, комуникативната подготовка, подготовка за работа в екип и теоретичната подготовка;

✓ анализът на самооценката на нивото на удовлетвореност на учителите наставници от работата със стажант учителите показва следните резултати: 36% от анкетираните посочват по скала от 1 до 5 равнище 3; 46% - 4 и 18% - равнище 5;

✓ анализът на самооценката на нивото на удовлетвореност на учителите наставници от работата с академичните преподаватели по скала от 1 до 5 показва следните резултати: 18% от анкетираните сочат равнище 4; 82% - най-високото равнище 5;

✓ анализът на нивото на личностна удовлетвореност и професионално развитие от дейността на анкетирания като наставник показва следните резултати: 27% дават оценка 3 по скалата от 1 до 5; 27% - оценка 4 и 46% дават най-високата оценка 5.

Извършеното анкетно проучване, както и проведените интервюта с учителите наставници (среден стаж като такива 7 години) насочват към следните идеи за осъвременяване на формите и съдържанието на практическото обучение:

Първо: развитие на устойчиви отношения с базовите звена за практическа подготовка чрез обогатяване на формите на взаимодействие:

1. Привличане на директори на базови звена и учители наставници като гост преподаватели в Педагогическия факултет за провеждане на практическото обучение.

2. Привличане на директори на базови звена и учители наставници в авторски, учебни и научни проекти, в това число и за обучение в ОНС „Доктор“.

Тези форми на привличане в цялостния академичен процес представляват и индиректна подкрепа и стимул за партньорските организации да се динамизират и се превръщат във все по-адаптивни и учещи се организации, именно чрез ролята си като звена за практическо обучение.

Второ: Диверсификация на средата за практическо обучение

Допълване на *формалната подкрепяща среда* на хоспитиране, текуща практика и преддипломна практика/стаж с *неформална среда* – привличане на нови неправителствени граждански структури, които са със съответен предмет на дейност, сходен с образователните квалификации за практическо обучение, насърчаване на студентски инициативи.

Трето: Използване на интегративни и интерактивни способности, както и методи и стратегии, базирани на информационните и комуникационните технологии. Тази иновативна тенденция в практическото обучение не е подбудена само и единствено от необходимостта от хармонизиране с новите тенденции изобщо в контекста на основните европейски и национални документи и практики. Създаването на *виртуална среда* за качествено практическо обучение, паралелна и/или интегрирана с обективно реалната среда, базирани върху концепцията *eLearning* е продиктувана и от реалното навлизане на информационните и комуникационните технологии в стратегиите в образователния процес.

Четвърто: Иновативен потенциал се съдържа и в *самооценяването и оценяването на постиженията на студента* в неговото текущо практическо обучение и в преддипломния му стаж по начин, по който да се осигури пряка връзка с държавния практически изпит. За целта, освен иновиране в оценяването на учебните постижения на студентите в практическото обучение, е необходимо да се преосмисли и форматът на държавните изпити, включително на държавния теоретичен устен изпит. Полезен практически инструмент е и студентското портфолио.

Пето: Следващото измерение на управлението на качеството на практическото обучение акцентира върху *относителния дял на изследователските студентски дейности*, особено в ОКС „Магистър“. Тази посока съвпада с основните документи на Европейската комисия и еквивалента им на национално ниво – предизвикване интереса и включването на повече студенти в научно-изследователски проекти.

Изводи

1. Учителите наставници подкрепят осъвременяването на формите на практическо обучение на студентите, като поставят акцент върху активността и мотивацията на стажант учителите.

2. Във взаимодействието учител наставник – стажант учител – академичен преподавател се проявяват съвременните тенденции за мобилност, вариативност и динамика на условията на образователната среда в унисон с изискванията за качество.

3. Съществен резултат от изследването са положителните нагласи на учителите наставници за партньорство с висшето училище в контекста на ученето през целия живот и собственото им професионално развитие.

7.15. Ivanova, V., M. Temnikova (2018). Anticipation in the structure of the solving problems skill. European Scientific Journal August 2018 /SPECIAL/ edition, p.6-14 URL:<http://dx.doi.org/10.19044/esj.2018.c5p2> ISBN 978-608-4642-65-7

Антиципацията в структурата на уменията за решаване на задачи

В изследването е поставен акцент върху съществената роля на предвиждането в евристичните аспекти на дейността решаване на задачи. Изведени са теоретични постановки и се обосновава възможността за неговото целенасочено формиране въз основата на особености на развиващото обучение чрез процеса решаване на задачи.

За постигане на целта са използвани методите: анализ на съдържанието; педагогическо наблюдение, педагогически експеримент, метод за определяне на стандарт за успешност и степен на корелация.

Особен интерес за нас представлява изследването на проявите на антиципацията (предвиждането), като основен белег на уменията в процеса решаване на задачи и търсене на механизми за нейното формиране и развиване с насоченост към интеграцията с интелектуалното развитие на деца и ученици от начална училищна възраст.

В изследването участват 60 студенти от Педагогически факултет на Тракийски университет, гр. Стара Загора, Р България, обучаващи се в специалности: Предучилищна и начална училищна педагогика и Начална училищна педагогика с чужд език ОКС „Бакалавър”. В методическата система на работа, приложена в учебната дисциплина: „Обучение в мислене чрез решаване на математически задачи“ са включени серии от задачи. За тях е характерно, че чрез решаването им се изграждат различни елементи на математическата компетентност на студентите. Тези задачи взаимно се допълват и създават „сложна повтаряща се ситуация“. В статията се посочват примери от видовете задачи и някои техни особености.

Обобщено, за тези задачи може да се отбележи, че:

- предвиждането като основен белег на уменията да се решават задачи, изразяващ активната му същност, се проявява основно в два модуса: сензомоторен и прогнозиране чрез методи и идеи за решаване;

- прогнозирането на похвата (множеството от идеи) е основен момент в евристичното търсене като стратегия.

Проведеното от нас наблюдение върху процеса *търсене на решение* извежда особеностите на отделните му етапи и разкрива някои възможности за целенасочено формиране на антиципативните способности на обучаващите.

Извършената експериментална работа показва, че ако се приеме, че функционира регулаторен механизъм на сравняването, то за двете му фази (построяване на хипотези и тяхната резултативна оценка), би могло да се твърди, че са свойствени на всеки етап на търсенето. Оттук може да се направи и извод, че прогнозирането чрез построяване на хипотези се явява основна част от саморегулацията на всеки от етапите на търсенето.

Различните видове евристични процедури създават условия за разгръщане на сравняването на хипотезите с резултатите от операциите, особено в началните етапи на търсенето, когато информацията е недостатъчна.

Известно е, че двете основни характеристики на евристиката са „насочване“ към идеята за решаване и „съкращаване“ избора на различни възможни идеи. Насочването към идеята за решаване се наблюдава на първи и втори етап (при формулирането на правдоподобни хипотези). Съкращаването на търсенето се осъществява чрез съставянето на правдоподобни хипотези, чрез тяхното потвърждаване, чрез елиминирането на идеи от множеството. Тези действия водят до две заключения:

- не може да се търси връзка между ефективността на решаване и броя на идеите в множеството от алтернативите;

- идеята за решаване може да е само една, но с много висока степен на правдоподобност, и тя да доведе до ефективно решаване.

Характерно за този модел на дейността търсене на решение е, че основните действия, които са включени в него, дават възможност да се реализира прогнозирането, насочващата и съкращаващата функция на евристиката.

Изводи

Систематизирани са и са изведени теоретични постановки и някои практически аспекти по проблема за антиципацията въз основата на особености на развиващото обучение чрез процеса решаване на задачи.

Чрез изградената методическа система на работа, в която се съчетават продуктивни стратегии, подходи, методи и похвати и репродуктивни такива, студентът е поставен в центъра на активен познавателен процес, при който конструира своите понятия и идеи за решаване на математически задачи на базата на наличните си знания и минал опит.

В следствие на приложението ѝ в часовете по дисциплината „Обучение в мислене чрез решаване на задачи“ се постигат у студентите по-високи нива на вътрешна целева ориентация, осигурява се ефективност при формиране на антиципативни способности, с тенденция за преносимост във възрастите и дейностите.

Чрез развитието на антиципацията у студентите се съдейства за: изграждане на трансверсалните им компетентности и реализиране на пренос на знания и умения чрез решаване на ограничен брой задачи в близки области, създаване на стил на работа, пораждащ вътрешна мотивация за решаване на нестандартни математически задачи.

7.16. Ivanova, V., & Mileva, E. (2019). Teachers' satisfaction with their professional activities in physical education and sport. In P. Hájek, & O. Vít (Ed.), CBU International Conference Proceedings. 7, pp. 453-458. Prague: CBU Research Institute. doi:10.12955/cbup.v7.1400

Удовлетвореност на учителите, преподаващи физическо възпитание и спорт, от професионалния труд

Статията поставя фокус върху удовлетвореността на учителя от професионалния му труд – въпрос актуален, когато се разглежда в контекста на позитивната нагласа към труда и неговото качество.

Цел на проведеното изследването е да се проучи удовлетвореността от професията на учители, които преподават физическо възпитание и спорт в българското училище. В изследването участват общо 272 учители. За целта на изследването е разработен специален въпросник, съдържащ 22 айтема, насочени към удовлетвореността от учителската професия. Използвани са следните статистически методи: вариационен анализ, факторен анализ по метода на главните компоненти, непараметричните коефициенти Ман-Уитни и Крускал-Уолис, сравнителен анализ.

Участниците в изследването са разпределени по възраст; по професионална квалификационна степен, по показател „училище, в което преподават” и по местоположение, като в текста са анализирани в детайли взаимовръзките и зависимостите, които се получават при статистическата обработка на данните.

След приложението факторен анализ са установени четири фактора по метода на главните компоненти с приложена Varimax ротация. Те са със следната факторна тежест:

1. Организация и професионална среда – 40,1%
2. Социални условия на труд – 8,7%
3. Реформи в образованието – 6%
4. Възпитание и личностно развитие – 4,9%

В текста на статията на фиг.1. са отразени айтемите, които всеки отделен фактор съдържа.

В резултат на анализирането на отделните айтеми се установи, че с най-високи средни стойности са факторите *Размер на отпуските, Взаимоотношения с колеги, Взаимоотношения с ръководство и с родители*. Най-ниски средни стойности имат айтемите *Размер на заплатата, Взаимоотношения с МОН, Престиж на професията и Реформите в образованието* (табл.1).

Интересното е, че престижът на учителската професия е по-висок за учителите до 30 години, като намалява с увеличаването на възрастта. По-висок е престижът на професията за учители без квалификация и по-ниска удовлетвореност от престижа за педагози с висока професионална квалификация. Това се обяснява с предварителните очаквания на младите педагози от професионалната дейност и изява.

Учителите от столицата са по-удовлетворени от взаимоотношенията си с МОН, в сравнение с другите. Намираме това за естествена тенденция с оглед близостта с институциите. Учителите с най-високи професионални квалификационни степени са по-недоволни от връзките си с Министерството на образованието и науката. Вероятно това се дължи на по-високите им изисквания с оглед на постигнатото високо ниво на професионална квалификация. Педагозите с по-малък стаж също са по-удовлетворени от връзките им с Министерството. Това се дължи на предварителните им нагласи и тяхното възпроизвеждане към удовлетвореността. Не се констатира влияние на всички изследвани персонални показатели върху фактора заплатата и размера на отпуските.

Получените резултати за удовлетвореността на учителите по физическо възпитание от професията и техният анализ отразява реалната социална и икономическа обстановка в страната.

Учителите по физическо възпитание изразяват удовлетвореност от факторите на специфичната вътрешна социална среда, свързани с различните видове професионални взаимоотношения и взаимодействия.

Ниският престиж на учителската професия в обществото, както и постоянните реформи в сферата на образованието оказват отрицателно влияние върху удовлетвореността на учителите по физическо възпитание.

7.20. Georgieva, D., & Ivanova, V. (2019). Hippotherapy as an alternative method of improving the praxis function in children with multiple disorders. In P. Hájek, & O. Vít (Ed.), CBU International Conference Proceedings. 7, pp. 453-458. Prague: CBU Research Institute. doi:10.12955/cbup.v7.1394

Хипотерапията като алтернативен метод за подобряване на праксисните функции на деца с множество разстройства

В статията се обсъжда хипотерапията, като алтернативна стратегия за интервенция при децата с множество нарушения.

Проведеното изследване е върху ефектите на хипотерапията на двигателната функция при 19 деца на възраст между 7 и 15 години с тази диагноза.

Експериментът обхваща 5-месечен период. Терапевтичните сесии (35 на брой) са провеждани ежеседмично по предварително установен график за всяко конкретно дете. Всяка терапевтична сесия е с макроструктура: подготвителна, основна и заключителна част, и с обща продължителност 15 – 20 минути.

За целите на изследването е използвана батерия от тестове:

✓ Тест за равновесна устойчивост – децата запазват равновесие от изходно положение стоеж на един крак до 20 сек с отворени очи.

✓ Тест на Бертоти и скала за оценка на позата по време на езда, при който терапевтът наблюдава позицията или симетрията на 5 области от тялото на детето: глава и шия, рамене и лопатки, труп, гръбначен стълб и таз. Крайната оценка се формира от сумирането на баловете от всяка наблюдавана част от тялото по време на езда. Възможният максимален бал е 15.

Стандартизираните тестове са приложени независимо един от друг на трите етапа на изследване: начален, междинен, краен. Резултатите са отбелязвани в индивидуални протоколи.

За откриване на статистически значимо различие между средноаритметичната стойност на двата теста при предварително зададено специално за научното изследване контролно число – „златен стандарт” е използван *T-тестът за една извадка* на Стюдънт (Student's one-sample *t*-test). При интерпретацията на големината на ефекта е използван коефициентът на Cohen (1988).

Сравнителният подход към резултатите от теста на Бертоти позволяват установяването на голям напредък в развитието на позата по време на езда.

Децата са подобрили позицията на главата и изправянето на трупа – позитивна последица от мануалната корекция от страна на терапевтите и създадените условия за задържането им в изправена позиция върху гърба на коня по време на езда.

Положително е повлияна мобилизацията на основните мускулни групи по тялото.

Стабилността и устойчивостта на таза са подобрили, като следствие от плавните и ритмични вибрации, поемани от него по време на управляването на коня.

Окончателните резултати показват значително подобрене на баланса и позата на тялото при всички 19 деца.

7.18. Ivanova, V. (2020). Active PE games - a determinant in the development of relationships in the child diversity group. *Proceedings of CBU in Social Sciences, 1*, 104-110. <https://doi.org/10.12955/pss.v1.55>.

Целта на изследването е да се проучи динамиката на детските взаимоотношения в смесена група като следствие на приложената педагогическа система от подвижни игри в различните режимни моменти на детската градина.

Изследването е проведено с помощта на студенти-дипломанти в селища с различна демографска характеристика (голям град – 2 групи, малък град – 2 групи, село – 2 групи) със 120 (3-7-годишни деца), от 6 разновъзрастови групи в детски градини. Детските групи и градини са на случаен избор.

В приложената система на работа отчита спецификата на подвижните игри като игри с колективен характер и правила. Откритите правила се използват като основен детерминант, регулиращ взаимоотношенията между играещите. Ефективността на педагогическата технология се отчита в зависимост от особеностите на взаимоотношения между децата в игровата им дейност; промените в социалния статус на всяко дете; груповата динамика и сплотеност.

Анализът на данните от емпиричното изследване показва проблеми, свързани със социалното развитие на децата. Почти половината от групите са с подчертана егоцентрична установка. Социалните контакти и взаимодействия на изследваните деца в дейностите по избор в условията на детската градина имат сериозен дефицит. Посочените факти са предпоставка за непълноценна социализация.

7.19. Ivanova, V., & Mileva, E. (2020). Attitudes of pre-service teachers in primary and pre-school pedagogy to work in their special subject. *Proceedings of CBU in Social Sciences, 1*, 111-115. <https://doi.org/10.12955/pss.v1.56>

В статията е представено изследване за нагласите на бъдещи учители да работят по специалността си „Предучилищна и начална училищна педагогика“. Анкетното проучване е проведено със 76 студенти, обучаващи се в ОКС „бакалавър“ на Педагогически факултет, Тракийски университет, гр. Стара Загора. До момента на изследването, половината от анкетираните студенти посочват, че са имали професионален опит като учители в начална училищна степен или в детска градина. За изследването е приложен специално разработен въпросник, свързан с нагласата за работа. За статистическа обработка на данните е приложен алтернативен анализ. В резултат на проведеното изследване са изведени фактори, влияещи върху професионалната реализация и кариерното развитие на бъдещите учители.

Данните от анкетното проучване и техният анализ показва, че студентите педагози са изразили готовността да продължат квалификацията и образованието си. Те биха искали да работят по специалността „Предучилищна и начална училищна педагогика“ и не биха променили професията учител. Открити са различни мотиви за избора на професионална реализация.

7.20. Georgieva, D & Ivanova, V. (2020). Effects of hippotherapy on motor aspects in children with autism spectrum disorders. *Research in Kinesiology*, 48 (1-2).

Ефекти на хипотерапия върху аспекти от моториката при деца с разстройства от аутистичния спектър

През последните години алтернативните стратегии за интервенция, като хипотерапията, са с нарастваща популярност при децата с аутизъм и нарушения в спектъра на аутизъм (ASD).

В статията се представя изследване на ефектите на хипотерапията върху двигателната функция при деца на възраст между 7 и 15 години с диагноза ASD. Двата стандартизирани теста (тест за равновесие на един крак и скалата на стойката "Бертототи"), обхващащи три етапа на приложение (етап преди терапията, междинен етап, етап след терапията) предоставят важна информация за ефектите на конната езда относно стабилността на равновесието и позата на тялото при изследваните деца. Крайните резултати показват значително подобрене на баланса и позата на тялото при всички изследвани деца, което потвърждава виждането, че интервенцията с хипотерапия е възможност да се подпомогне развитието на двигателната функция.

7.21. Ivanova, V. (2020). Projection of the attitude of future teachers to physical education on their intentions about motor training in the kindergarten. *Activities in Physical Education and Sport*, 10 (3-5).

Проекции на отношението на бъдещи учители към физическото възпитание върху нагласите им за двигателно обучение в детската градина

В статията се обсъжда проблемът за ефективността на учителската дейност в детската градина. Интересът към темата е провокиран от факта, че първите учители, заедно със семейството, са тези, които оказват трайно въздействие при изграждането на собствената оценка за значението на двигателната активност за развитието на детето.

Практиката показва, че нишката на двигателната активност, формирала се в предучилищна възраст, много често се прекъсва в следващите образователни етапи. Причините се откриват в: лошата материална база; некачествената подготовка на детските учители; непедагогичното отношение на учителите към учениците, особено към тези, които изпитват трудности при овладяването на учебния материал; нестимулирането и немотивирането на подрастващите да участват в извънкласните форми на физическо възпитание, което води до разочарование у децата и нежелание за спорт.

При изследването са открити фактори, които се отразяват негативно върху отношението на подрастващите към двигателната дейност и мотивацията им за физическа активност в по-късните етапи на техния живот.

Изразено е мнението, че академичните преподаватели, освен теоретичната основа на учебната дисциплина, е добре да познават предварителните нагласи на студентите педагози към физическото възпитание, тъй като това отношение се проектира и върху намеренията им за реализиране на двигателното обучение в професионалната среда.

Резултатите от анкетното проучване, направено в началото на учебната 2019/2020 година с 34 студенти на Педагогически факултет при Тракийски университет, град Стара Загора, Р България от специалност „Предучилищна и начална училищна

педагогика”, образователно-квалификационната степен „бакалавър”, III курс, редовно обучение.

Анкетната карта съдържа въпроси (общо 7 на брой), от закрит вид с многовариантност и въпроси с отговори от Ликертова скала.

Констатацията от получените отговори, че студентите от специалност „Предучилищна и начална училищна педагогика” имат положително отношение към физическото възпитание и спорта е обнадеждаваща, предвид очакването за преноса му в професионална среда.

7.22. Ivanova, V. (2020). The play motor activity in the primary school - implementation and problems. *Trakia Journal of Sciences*, Vol. 18, Suppl. 1, pp. 758-763. Available online at: <http://www.uni-sz.bg> ISSN 1313-3551 (online) doi:10.15547/tjs.2020.s.01.122

Изследване е провокирано от проблемите, които съпътстват провеждането на формите на физическо възпитание (и в частност подвижните игри) при ученици от начална училищна възраст.

Проучването е проведено през учебната 2018/2019 година сред 251 учители в началното училище, които преподават учебния предмет "Физическо възпитание и спорт". 100% са жени, което не е изненада за тенденцията към феминизация на преподавателската професия. Анкетната карта съдържа 3 раздела. Първият раздел от анкетната карта включва въпроси, свързани с използването на спортни съоръжения на открито. Обобщените резултати показват, че съоръженията за спорт на открито (спортни площадки, детски площадки и др.) се използват за провеждане на различни форми на физическо възпитание, независимо от чиято собственост са. В 47% от случаите това е паркът или друга подходяща зона, разположена в близост до училището. В 49% от случаите топките и другите уреди и пособия се ползват едновременно за двигателното обучение на ученици както от началното училище, така и за учениците от горните степени. 6% от изследваните учители съобщават, че спортното оборудване на училището е недостатъчно за покриване на нуждите за двигателното обучение на всички ученици в училището, така че се използва само за осигуряване на учебния процес във физическото възпитание на учениците в горните образователни степени.

Във втория раздел на анкетната карта се съдържат въпроси, отнасящи се до предпочитаните форми за провеждане на двигателното обучение на учениците от начална училищна възраст. Отговорите са обобщени и представени в табличен вид. В третия раздел отговорите дават обобщена представа за прилагането на подвижните игри в структурните части на урока по физическо възпитание.

Анализът на отговорите на респондентите разкрива негативи, които възпрепятстват ефективния педагогически процес. Следните проблеми се посочват като най-значимите: недостатъчният брой или техническа неизправност на спортното оборудване – уреди, пособия; ограничено работно пространство - както на открито, така и на закрито; липсата на ясни насоки, както и специфични насоки за планиране и прилагане на образователно съдържание във физическото възпитание, включително игри, особено – спортни игри; неясни критерии и стандарти за оценка на успеха и напредъка на учениците в игровата дейност; липсата на насоки за работа с ученици със специални образователни потребности или здравословни проблеми; недостатъчно предложени форми, като семинари, курсове за обучение и други форми, за да запознаят

началните учители с новости в образователния процес в областта на физическото възпитание и спорта.

7.23. Ivanova, V. (2021). Research on expectations of student pedagogues for formation of professional competence and readiness for professional work. *Trakia Journal of Sciences*, Vol. 19, Suppl. 1, pp 238-243. Available online at: <http://www.uni-sz.bg> ISSN 1313-3551 (online) doi:10.15547/tjs.2021.s.01.035

Изследване на нагласите на студенти педагози за формиране на професионална компетентност и готовност за професионален труд

Създаването на оптимално съотношение между личностните представи и желания за професионално развитие на студентите, и обществените и пазарните потребности, извежда необходимостта в академичното обучение да се увеличи дялът на педагогическите технологии, които да стимулират проактивността на учещия, с което би се съдействало за утвърждаване на субектната му позиция за конкретизиране и повишаване на познавателни и професионални интереси; за формиране на професионални знания, умения, модели на поведение и нагласи за самостоятелно решаване на възникващи в професионалната среда проблеми и др. Акцентът при прилагането на компетентностния подход в обучението на бъдещите учители се поставя върху процесите по сегментация и конструиране на структурно-функционални модели за изграждане на специфични компетенции, обогатяващи подготовката за реалната педагогическа практика.

Основен компонент в обучението на студентите със специалност „Предучилищна и начална училищна педагогика“ е професионалната подготовка за планиране, организиране, провеждане на двигателно обучение и ръководене на учебната дейност в двете звена на системата за физическо възпитание – детска градина и начално училище. Специфичният характер за формиране на професионални компетенции предполага и изисква познавателна и двигателна активност от студентите за успешен пренос на получените знания и умения (включително двигателни) в реална работна среда. Високата комплексност и системна сложност на обучението за формиране на професионални компетенции у бъдещите детски и начални учители се изразяват в неговите целево-результативна, съдържателна (целесъобразно подбрани учебни съдържания и учебни задачи), процесуална (формите, методите, техниките и средствата на обучение) и контролно-регулираща (възможности за контрол, за самоконтрол и за обратна връзка) страни.

Обобщено, компетентностите във физическото възпитание могат да се представят, като:

- ✓ когнитивни компетентности, предполагащи ползването на знания, теории и концепции за двигателната дейност;
- ✓ функционални компетентности – умения и ноу-хау, които могат да се използват в конкретна образователна или социална дейност;
- ✓ лични компетентности, отнасящи се до поведението на учителя по физическо възпитание в конкретна ситуация;
- ✓ етични компетентности, свързани с притежанието от страна на учителя на личностни и професионални ценности.

Овладеяването на същинските компетентности (двигателни умения от всекидневно и професионално естество, добра физическа дееспособност, знания предимно от физиологията, психологията, методиката и др.), преобразуването им в индивидуални компетентности, е отворен процес, продължаващ през целия човешки

живот, в който съществена роля оказват институциите детска градина и училище със своите етапи и степени на обучение. Така темата за компетентностите води до проблема за субект-субектното обучение. За успеха на професионалния труд и стила на работа на бъдещия детски и начален учител в областта на физическото образование влияние оказват личната му мотивация, нагласите за професионална пригодност, както и тенденциите в развитието на областта.

Проведеното изследване е с цел определяне на нагласите за формиране на професионална компетентност и готовност за професионален труд в областта на физическото възпитание на студенти в специалност „Предучилищна и начална училищна педагогика“ при Тракийски университет, гр. Стара Загора, Р България.

Обект на анкетното проучване са 68 студенти, ОКС „Бакалавър“, дипломирали се през учебната 2019/2020 г. Всички анкетирани са жени със средна възраст – 22,6 години. За целта на изследването е приложен въпросник с автор Илиева (2015).

Анкетната карта е разделена на две части. Първата част обхваща очакваните резултати на студентите. Те са педагогически и лични очаквания. Педагогическите очаквания са свързани с теоретичната и практическата им подготовка за двигателно обучение на деца от 3 до 11-годишна възраст. Личните очаквани резултати определят мотивационните фактори, като основа на всяка ефективна преподавателска дейност. След анализа на данните се установи, че студентите осъзнават значението на учебните дисциплини „Теоретични основи на физическото възпитание“ и „Методика на физическото възпитание в предучилищна и начална училищна възраст“. Те имат готовност за активно участие в учебния процес по физическо възпитание в академичната среда.

Втората част на анкетното проучване е насочено към двигателната и здравната култура на студентите. То е обвързано с бъдещото педагогическо развитие на студента в ролята му на притегателен пример за обучаваните относно здравното им поведение

Отговорите и проведената дискусия по темата, свързана с хранителния режим показва, че студентите имат необходимост от по-задълбочени познания относно балансираното и здравословно хранене.

Проведеното проучване върху очакванията на студенти педагози за формиране на професионална компетентност и готовност за професионален труд в областта на физическото образование е част от по-широка изследователска дейност. Тя е свързана със съставяне на концептуален модел на Профила на компетентностите на завършващия студент със специалност „Предучилищна и начална училищна педагогика“, за да бъде възможно в по-дългосрочен план промяната в учебната документация на специалността в синхрон със съвременните изисквания към нея

7.24. Ivanova, V., & Mileva, E. (2021). Competencies of physical education teachers in conducting online education. *Proceedings of CBU in Social Sciences*, 2, 167-171. <https://doi.org/10.12955/pss.v2.217>

Компетенции на учителите по физическо образование за провеждане на онлайн обучение

Цел на изследването е да се проучат компетентностите на учителите по физическо възпитание за реализиране на онлайн обучение. Обект на изследване са общо 138 учители, от които 100 жени и 38 мъже. Педагозите са на възраст от 21 до 67 години, като са с различен педагогически стаж и са представители на различни региони в страната. Като научен методически инструментариум е приложен специално разработен

международен въпросник със закрити въпроси. За анализ на резултатите са използвани алтернативен анализ и хи критерия на Пирсън.

Учителите по физическо възпитание и спорт оценяват настоящото онлайн двигателно обучение като относително добро. В същото време образователната дейност на спортните педагози по време на пандемията е намалила тяхната мотивация за професионална дейност (43,5%). Учителите са оценили като много добри (29,7%) и добри (45,7%) своите компетенции за работа с онлайн технологии в контекста на обучението по физическо възпитание и спорт. 79% от респондентите са посочили, че са използвали активно новите технологии в учебния процес.

Г. 10. ПУБЛИКУВАНА ГЛАВА ОТ КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФИЯ

10. 1. Peneva, B.& Ivanova, V. (2014). Physical Education Practices in Bulgaria with a Focus on Young People's Health, in: "Physical Education and Health: Global Perspectives and Best Practice", Sagamore Publishing House, ISBN/ISSN: 978-1-57167-702-0, 81-91.

Физическото възпитание в България с фокус върху здравето на младите хора

В съвременното ни, физическо възпитание изпълнява многобройни нови функции в детерминирано от икономически, социални, научни, политически и други обстоятелства. България е изправена пред различни проблеми, като например миграцията на населението от села и градове към градове и в чужбина в структурите на Европейския съюз (ЕС). В допълнение, българите са изправени пред различни неблагоприятни условия – нарастване на заболяемостта, особено от сърдечно-съдови заболявания, скоростта на затлъстяването се увеличава сред децата, има ниска раждаемост, което доведе до увеличаване на общия процент на възрастните хора.

Физическата активност във всичките ѝ форми е призната като незаменим фактор при справянето с много от социалните проблеми като начин за подобряване на общественото здраве. В изложението е направен преглед на текущото състояние на физическото възпитание в България и са представени тенденциите на развитие, като приоритети на държавната политика на Р България относно здравето и благосъстоянието на бъдещото поколение.

Разширено е обсъдено мястото на физическото възпитание в българската образователна система и е направен ретроспективен преглед в конкретиката на учебен план, общообразователен минимум, държавни стандарти за учебно съдържание и др. нормативни документи, регламентиращи състоянието на физическото възпитание в различен времеви диапазон; посочени са както положителните, така и някои негативи в състоянието му, вследствие влиянието на икономически, социални, политически и др. фактори. Споделени са добри практики, инициативи, инициирани и не само от Министерството на образованието и Министерството на спорта, а и по проекти на регионално равнище, насочени към увеличаване на физическата активност на младите хора, противодействие на негативни явления като тютюнопушене, наркотици, агресия и др., като например: „Мама, татко и аз“, „Бързи, смели и сръчни“, „С песни и игри да станем по-добри“

10.2. Компетентностен подход в обучението на студенти от педагогически специалности (2021). Кол. монография. Иванова, В. Двигателните умения като

Съвременните характеристики на обществото се проекцират върху образователната система, върху целите, амбициите на учителя, изискванията към него. В частта от колективната монография е поставен фокус върху двигателните умения в контекста им на компонент на компетентността - тяхното формиране в спецификата на възрастовите особености на децата от предучилищна начална училищна възраст, подчинено на концепцията, че обучението в двигателни умения води до относително постоянна промяна в двигателното поведение на обучаващите се. То зависи от разбирането на двигателното развитие, разбирането на двигателното обучение, познаването и уважението към детето, ученика и себе си, от ползотворния контакт между обучаващ се и учител, от осъзнаването на целите и уменията да се спусне мост между двете. Доброто познаване на дидактическите етапи на двигателното обучение и свързаните с тях физиологически и психологически закономерности е необходима предпоставка за рационалното управление на учебния процес като познавателна и двигателна дейност с формиращ и развиващ ефект.

Е. 20. ПУБЛИКУВАН УНИВЕРСИТЕТСКИ УЧЕБНИК ИЛИ УЧЕБНИК, КОЙТО СЕ ИЗПОЛЗВА В УЧИЛИЩНАТА МРЕЖА

20.1. Иванова, В. (2022). Теория и методика на физическото възпитание в предучилищна възраст. Учебник за студентите от Тракийски университет. Стара Загора: Тракийски университет, Педагогически факултет. 221 стр. ISBN: 978-954-314-105-0.

Учебникът „Теория и методика на физическото възпитание в предучилищна и начална училищна възраст“ е предназначен за студентите от специалностите „Предучилищна педагогика“ и „Предучилищна и начална училищна педагогика“, за детските педагози, както и за всички, интересувани се от проблеми в областта на физическото възпитание във възрастовия период 3-7 години. Написан е въз основа на учебно-програмните документи на Тракийски университет и съвременната визия за ефективно двигателно обучение в детската градина.

Включени са базови въпроси от теорията и методиката на физическото възпитание. Разглеждат се основите на двигателната култура, методически и теоретични постановки на образователния процес в детската градина.

Първата част запознава студентите с научните проблеми на теорията на физическото възпитание като обществено явление, с нейния предмет, задачи, съдържание. Разкриват се в логическа последователност основните понятия, средствата на физическото възпитание, терминологията и параметрите на физическите упражнения. Значително място е отделено на взаимовръзката между физиологическите фази, психологическите части и дидактическите етапи в изграждането на двигателния навик при децата от предучилищна възраст, основните дидактически функции на педагога при етапното формиране на двигателни умения и навици.

Представени са разнообразни форми на физическото възпитание в детската градина, в съответствие с изискванията за оптимизиран двигателен режим. Конкретизирани са методическите насоки за организацията и провеждането им. Предлагат се примерни модели на двигателно съдържание за всички възрасти като ориентир за бъдещите педагози в практическата им работа.

Съдържанието е разработено в съответствие с актуалните насоки за обучение на деца от предучилищна възраст, отразени в нормативните документи:

- Наредба №5 от 03.06.2016 г. за предучилищното образование. Обн. - ДВ, бр.46 от 17.06.2016 г.

- Наредба №9 от 19.08.2016 г. за институциите в системата на предучилищното и училищното образование. Обн. – ДВ, бр.68 от 30.08.2016 г.

- Наредба за приобщаващото образование, обн. - ДВ, бр.86 от 27.10.2017 г., в сила от 27.10.2017 г.; посл. изм. ДВ. бр.91 от 2.11.2021 г.